

GÂNDIREA

ANUL II
No. 16—17

EXEM-
PLARUL
LEI 12.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 12.—

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
APARE LA 5 ȘI 20 ALE FIECĂREI LUNI
CORESPONDENȚA REDACȚIEI PE ADRESA:
CĂSUȚA POSTALĂ 170, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI DOMNII AUTORI ȘI CASELE DE EDITURĂ SUNT RUGATE A TRIMITE CĂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD. CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM A FI ADRESATE REVISTEI ȘI NU PERSONAL.

5 ȘI 20 APRILIE 1933

C U P R I N S U L

LITERATURĂ DE IMPORT-EX- PORT de Ion Dărie	223
SCRISOARE de Lucian Blaga	227
UMBRA de Emil Isac	228
GÂNDUL de Ion Pălat lui Cezar Petrescu	229
NOTE DE DRUM de N. M. Condiescu	230
ANTANTE RELIGIOȘO de Ion Mi- nilăscu	232
PRIETENIE de M. Buzduganu	233
SARĂ de G. Dărgăuțanu	235
PROLOG scris pentru inaugurarea unei «Teatru Liber» din Iași, care nu s'a mai inaugurat, de G. To- pârceanu	237
CONFIDENȚE de A. de Herz	240
CARIERA LUI VIDRAN de Cezar Petrescu	247
TAINĂ DE PRIMĂVARĂ de Adrian Maniu	251
PEZIDITRILE NOPTII de A. Cătruș	257
CRONICI:	
IDEI, GĂMENI & FAPTE:	
P. CERNĂ	253
«BĂTRÂNĂ REVISTĂ ÎNSĂNĂ»	254
STATISTICI CU SURPRIZE	254
CRONICI LITERARE:	
EDITORI ȘI CĂRȚI RUSE de G. M. Iancu	258
CRONICA ARTISTICĂ:	
EXPOZIȚIA SOCIETĂȚII «ARTA ROMÂNĂ» de Eugen Cădeșu	257
DE LA RODIN LA BOURDELLE de O. Han	258
DRAMA ȘI TEATRUL:	
HEDDA GABLER DE HENRIK IBSEN de Ioan M. Sadoveanu	260
CRONICA MĂRUNTĂ	261

DESEMNE ȘI REPRODUCERII DIN EXPOZIȚIA «ARTA ROMÂNĂ», COPERTA ȘI VIGNETE DE DEMIAN ȘI O REPRODUCERE DE D-RA MAGDĂLINA N. IORGA

ABONAMENTE: 1 AN, 120 LEI; 6 LUNI, 60 LEI. EDIȚIE DE LUX, 250 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITĂȚI, 250 LEI ANUAL. ÎN STRĂINĂTATE: 250 LEI ANUAL. — INSERTII ȘI RECLAME SE FAC LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚIILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAȚIA: BUCUREȘTI, STR. POVERNEI, 28

EXEM-
PLARUL
LEI 12.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 12.—

GÂNDIREA

LITERATURĂ DE IMPORT-EXPORT

DE

ION DARIE

IN cel dintâiu număr al unei reviste italienești tipărită la Fiume, douăsprezece pagini mari sunt rezervate pentru *letteratura unghereșe*. Se rezumă viața și opera lui Petöfi, se tălmăcesc câteva poezii din acest poet unic al pusteii și din scrierile autorilor maghiari mai moderni; Babits, Szép, Szomory. Făgăduelile cuvântului din fruntea revistei țintesc la cunoașterea reciprocă a literaturilor de astăzi: italiană, maghiară, slavă, germană, cehoslovacă... Publicația e tipărită la Fiume, și se numește «Delta», — fiindcă Fiume se poate asemui cu o deltă prin care vechea civilizație cu rădăcini latine, pătrunde în nouile civilizații deocamdată în fierberea începuturilor. Dela numărătoarea acestor civilizații în devenire — suntem înlăturați; poate ca nevrednici, poate numai dintr'o scăpare de vedere. Lucrul n'ar avea mare însemnătate. În Italia ne urmăresc ochi prietenoși îndestui; din când în când câte o revistă amintește despre o carte românească, am văzut câteva traduceri.

Dar uitarea întâmplătoare sau înlăturarea voită a foarte tinerei publicații fumeze, ne-a oprit mai îndelung luarea aminte fiindcă lămurește concret o stare de fapte, despre care s'au vorbit îndestule deșertăciuni abstracte de o bucată de vreme.

— «Nu a luat ființă încă o propagandă cultural românească peste granițe!»

Alarma a fost dată de câteva gazete. S'au vânturat propuneri. Câțiva poeți, discret, au scotocit în sertare, pregătind cu fereală de ochii confrăților, gata pentru străbaterea în universalitate, versurile ce-i vor orându-i în antologii alături cu Byron și Baudelaire. A fost ceva asemănător cu graba inocentă a copilului ce-și rotunjește buzele, să sufle în chibritul aprins, oferit întru aceasta de musafiri gentili, în salon, — act de o gravă însemnătate, după care pruncul cu șorț pătat și cu nasul umed, se simte deodată rându-i în tagma persoanelor mari, alături cu bunicul cu ciorapi de lână, ochelari și tabachere cu tutun bectemis. S'a deschis și o anchetă, — mi se pare că și acum încă, scriitori cu fățarnică modestie și profesori cu doctoricești argumente, cântăresc vrednicia ori nevrednicia noastră de a ne strecura pe ușile deschise, în literatura universală, unde dăm târcoale deocamdată pe dinafară ca niște hoinari desculți și nepieptănați ce suntem, învățați să fluerăm doine după ureche.

Este, așadar, o problemă cu care s'a familiarizat urechea publicului. Succesul câtorva povestiri traduse în englezește, cuvintele de uimită laudă pentru scrisul lui Nică al Petrii, povestind în graiul gutural al Albionului năzbâtiile din livezile cu părleaz ale Humuleștilor; — au dat curaj, mai mult chiar decât se cuvenea, tineretii grăbite să pocnească sănătos, coala din frunză de tei, la urechea cutărei Miss, cu părul bălan și cu fața suptă de spleen.

A fost învinuit Ministerul artelor și pe urmă acel al Externelor, că nu au îngrijit încă de această foarte necesară și urgentă tălmăcire, a «Babylonului» deopildă, în editura unde romanul lui Louis Hemon, a tras trei sferturi milion de exemplare. Ce ne-ar putea oare împiedica să râvnim, pentru un concetățean și confrate, foarte sus așezat în stima lui Neculai dela Capșa — măcar un succes de librărie, egal cu al franțuzului canadian? Este știut doar, că e cu totul anevoios să ajungi profet în propria ta suburbie. Papadiamandopulos n'a trebuit să migreze la Paris, ca să devină Jean Moréas?

Cam așa s'a desbătut problema până acum.

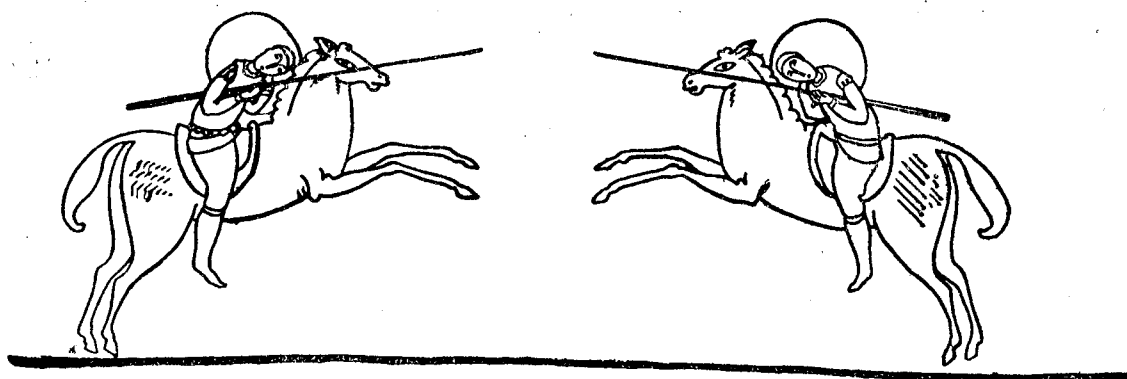
Am dori-o pusă și altfel.

Nu mai e nici o îndoială că în toată cultura Europei se petrece un fenomen de osmosă. E o nevoie de pătrundere, de cunoaștere, o căutare, cum n'a înscris încă nici o epocă de literatură. Se pregătește un suflet nou — și acela, de mai multă înfrățire decât îndrăzneia în trecut. O revistă din Barcelona tocmai, ne cere știri despre cultura noastră. Un scriitor din Bruxelles își oferă munca pentru a întreține o rubrică, într'o publicație românească. Secția de Beaux-Arts a Ministerului de Instrucție francez, peste capetele oficialității, cată să se informeze deadreptul asupra artei și literaturii moldo-valahe. Scriitorii Rusiei, împrăștiați în toate capitalele vechiului și noului continent, au adus dânsii, poate, acest suflu de universalitate care nu e o internaționalizare, ci o afirmare în cadrul național al unei umătăți mult mai adânci și accesibile realizărilor de cum au născocit-o utopiștii republicilor ideale. În toată această căutare suntem lăsați la o parte, nu din pricina slabelor noastre puteri — asta n'am avut-o când măsura nimeni, — ci mai ales din pricina nevredniciei dovedite când am răspuns chemărilor. Nu era vorba de înșiruit nume de autori și cărți — mizere servicii aduse prietenilor de cafenea. Nici nu-mi închipui cum un Ceh, își va înghiți într'o berărie la Praga, halba strâmb, când va ceti că d-l Victor Eftimiu e un poet cu atâția centimetri mai mare ori mai mărunț decât Eminescu. Nu puneri la stâlpul de recrutare, cu măsurători și cântar — ni se cer, ci ogîndiri ale spiritului ce animă cultura românească. Numirile cu certificate de botez și cu conferința toracelui, au tot atâta însemnătate pentru Paris cât pentru Sirius, dacă va fi ființând și acolo un biou de propagandă culturală interplanetară.

Cetim câte odată cronicile românești din «Mercure de France». Nu ne îndoim de buna credință a d-lui Pompiliu Păltănea. Dar se spune acolo lectorilor francezi, că «evenimentul anului» ar fi odată o carte a d-lui Tăușan, pe urmă alta a d-lui Eugeniu Speranția. Ați auzit cumva despre aceste strașnice evenimente? Mărturisim din partea noastră că nu știm nimic, cum nu știm nici despre existența atâtor poeți glorioși, înscriși în revista franceză cu frumoase litere cursive, care trebuie să stârnească cea mai neagră invidie în cenele obscure unde domniile lor își vor fi ducând vacul. O cronică românească, nu cu mult mai cuminte informată, am descoperit altădată într'o revistă de altfel cu o întinsă și serioasă gospodărie de redacție: «Le Monde Nouveau». Informațiile false erau cu atât mai dăunătoare bunei cunoașteri a firavei noastre mișcări culturale, cu cât revista apare simultan la Paris, la Londra și la New-York. Într'o gazetă dela Praga, se spunea cu alt prilej că unul dintre scriitorii reprezentativi ai literaturii noastre e d-l Vasile Mălaru; un om ne închipuim foarte de treabă, dar autor de versuri de cea mai mijlocie valoare. La o anchetă a revistei «Tüz» din Viena unde au răspuns scriitori vestiți în toată Europa și peste Atlantic, am cetit roșind, considerațiuni de orientare culturală semnate de băețandri, ce reprezentau acolo gândirea românească, cu un patos și o mulțumire de sine, într'adevăr admirabilă. Pildele le-am putea duce la nesfârșit — păstrăm un sertar tixit cu asemenea vesele și totodată jalnice documente.

Poate s'ar cuveni lucrul îndreptat. Nu gândesc la traduceri împinse în silă, de bioururi de propagandă. Acelea n'ar duce decât și la mai rușinoase amăgiri. Se află însă un număr neînchipuit de publicații, în toate graiurile; dela Madridul toreadorilor până la Viena valsurilor de operetă, care ne cer informații, ne oferă paginile; iar o cinstită înjghebare de cărturari, fără prietenii prea multe și fără slăbiciuni de cafenea cu sfarțuri, ar isbuti fără îndoială să ne șteargă o umilință. Fiindcă nu e vorba de o subterană organizație de export literar clandestin ori cu permis pe sub mână dela cutare Ministru cu gentileța exagerată. E numai împlinirea prin bune voinți singuratice, a unei îndatoriri pe care oficialitatea nu a vrut s'o cunoască, ori n'a știut să și-o achite. Asta ar pregăti numai un drum. Acela pe care va străbate în literatura și în arta Europei alesul cel așteptat. Nu-l știm încă, nu e printre noi. Noi suntem numai o generație de pregătire, o biată generație descercătoare de poteci. Dar îl bănuim acest așteptat al dorințelor noastre, îl simțim zămisliindu-se în măruntaele acestei nații care se descleștă din besnă. Toate semnele acestor vremuri de frământare îl vestesc. Ni se pare că i-am auzi pașii dacă am pune urechea la pământ, așa cum moșneagul înțelept dintr'o miie și una de nopți, deslușea la sute de poștii, în lărmuiala de popor de pe ulițele Bagdadului, pașii copilului minunat.

SCRISOARE

DE

LUCIAN BLAGA

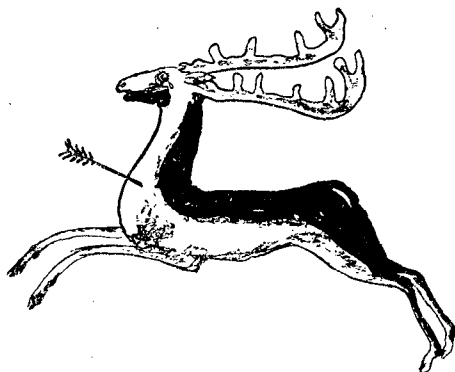
NU ți-aș trimite poate nici acum acest rând,
dar cocoșii au cântat de trei ori în noapte —
și-a trebuit să strig:
Doamne, Doamne — de cine m'am lăpădat?

Sunt mai bătrân decât tine, mamă, —
ci tot așa cum mă știi:
adus puțin din umeri
și aplecat peste întrebările lumii.

Nu știu nici azi pentru ce m'ai trimis în lumină.
Numai ca să trec printre lucruri
și să le fac dreptate spunându-le care-i mai adevărat
și care-i mai frumos?

E prea puțin.

De ce m'ai trimis în lumină, mamă, de ce m'ai trimis?
Trupul meu cade la picioarele tale
greu ca o pasăre moartă.

U M B R A

DE

EMIL ISAC

IN soare se ducea omul și florile îi râdeau în cale, îl atacau trilurile privityhetorilor și omul își târa în urmă, ca pe o neînfăptuită ființă: umbra.

— Și umbra îl urmărea și-l petrecea cu credință, cum cu credință urmărește visul noaptea și căldura tinerețea. Și nedespărțiți om și umbră, ca o conștiință neagră a unui suflet alb, se petreceau om și umbră.

— Omul și umbra lui, când unul înainte, când altul în urmă — numai noaptea, când luna era gătuțită de noapte, nu s'au urmărit. Omul și umbra lui, prieteni și dușmani, fugind și gonindu-se, când umbra mai mică, când omul mai mare — și soarele lumina deasupra lor.

— Și când au uruit lanțuri în curte, și au pornit țipete să semene pământul, soarele aprins de sânge a văzut îngrozit că umbra fugea singură, căutând omul, care i-a dat ființă și nu-l găsisese încă-irea. Și, părăsită, sbura căutându-și omul.

— Și omul se cufunda tot mai adânc. Și umbra se ridica tot mai tare în ceață...

G Â N G U L

DE

ION PILLAT

LUI CEZAR PETRESCU

CLOPOTNIȚA din deal aruncă pietre 'n zare —
Vezi, porumbieii albi prin seri albastre cad.
Amurgu-și dă pe-o stea zăvoiul de vânzare,
Pe-o stea de-argint curat ce-a licărit în vad.

Gușatul la izvor a regăsit-o 'n apă:
Talent stelar lasat în dar de Dumnezeu.
L-au răs țărani răi, încovoiți sub sapă,
Dar plopii îngeri stau păzind la heleșteu.

Le-au tremurat în vânt lung aripe ușoare,
In graiul lor foșnit pe nume l-au chemat,
Și buni îl ocrotesc de moară: vrăjitoare
Ce 'ncalecă pe râu oprindu-l înspumat.

O salcie din drum — haiduc cu barbă sură —
Cu ramul: un pistol, dă foc de licurici.
In umbră stă cruciș cu luna 'n vârful de șură
Un huhurez scâncind ca și copiii mici.

Clopotnița de-acum asvârle greu, ca 'n groapă,
In noapte bulgări mari de sunet și tăceri —
Dar gânțul duce 'n pumni pe-o minunată apă,
In mărțișor, un strop strălucitor de cer.

NOTE DE DRUM

DE

N. M. CONDIESCU

INSULA CEYLON

Kandy, 14 Aprilie 1920.

CUTREIERĂM grădina botanică *Peredynya* beți de miresme tari; uimiți de verdele strălucitor al nenumăratelor soiuri de plante care trăesc răsfățate în lumină limpede și căldură. Trecem pe sub bolțile impresionante ale arborilor seculari. Ficusii uriași, cu sutele lor de rădăcini îmbrățișate capricios deasupra pământului fecund, povestesc înălțarea lor încetă spre cer, în scurgerea veacurilor. Aleele de bambuși și de palmieri grăesc răcoritoare, pline de umbră. Nimic sistematizat în această împărăție a vegetalelor. Peste peluzele împestrițate neuniform, cu atâtea felurimi de ierburi și flori, străbat cărările țărnuite de trunchiurile argintate ale copacilor. O imensă catedrală vegetală, un templu al naturii, pe fiecare clipă maculată și deapururi fecioară, un imn de slavă voluptății și bucurii vieții, tânără peste bătrânețea trecătoare a clipelor. Cu umilință și evlavie îmi resfir nespusa mulțumire că trăesc și mă împărtășesc cu copacii și florile, cu soarele dogoritor și norii de sifed ai cerului, într'o pornire de generoasă și cinstită înfrățire cu seninul înviorător al naturii.

BAIA ELEFANȚILOR

Sunt elefanții sacri ai templului Maligawa, urmașii străbătătorilor de odinioară ai pădurilor neumblate. Fac baia obișnuită în râul *Katugastota-Ganga*. Unii s'au ascuns cu totul în apă, lăsând afară numai vârfurile trompelor; undele trec răcoritoare peste trupurile lor apocaliptice. Alții își servesc singuri dușa, pompând apa cu trompa și resfirând-o apoi, veseli, peste pielea lor scorțoasă. Slujitorii indigeni le freacă pielea scorțoasă cu perii aspre și săpun. Ca să-i scoale din apă e de ajuns să încalice pe gâtul lor și să-i împungă în urechi cu o dreavă ascuțită de fier. Cuminți și blânzi, monștrii cari nu-și prețuesc puterea, se supun maimuțelor slăbănoage care deabiă se pot ține pe gâturile lor. O scuturătură ușoară din grumaji ar fi de ajuns și «regele creațiunii» s'ar simți stropșit sub enormele copite. Dar ei, cu priviri de milă și iertare, se dau robi stăpânilor meschini. Privindu-i, întruchipez legenda acelu Samson orb, măcinând pietrele de moară și aud svonul milioanei de Indieni, încordarea puterii lor, amortită sub sulița de tinichea a stăpânitorului. Și totuș... atunci, templul și-a năruit stâlpii peste Filistenii. Istoria își repetă povestea. O înfrigurare nebănuită galvanizează azi arhaicele triburi ale Indiilor. Ochii plebei au străfulgerări de oțel și prin umilința înșelătoare a clipei de față, străbate credința reinvierii.

«Va veni vremea!...»

Râul își mână domol undele; elefanții, scoși din apă, sunt oprți în fața noastră; le dăm mâncare și privim cum unul din ei, pus la muncă, preface în țandari, cu lovituri încete de copită, trunchiul unui copac.

E'n amurg. Ingân încet din Leconte de Lisle:

L'oreille en éventail, la trompe entre les dents,
Ils cheminent, l'œil clos. Leur ventre bat et fume,
Et leur sueur dans l'air embrasé monte en brume;

Ils rêvent en marchant du pays délaissé,
Des forêts de figuiers où s'abrita leur race...

Și pânza cenușie a serii ne-a acoperit.

KANDY

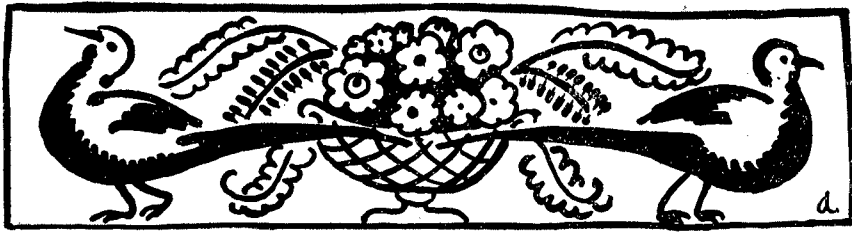
15 Aprilie 1920.

Plouă, un fel de bură deasă, ca 'n toamnă pe la noi. Cenușiul spălăcit al cerului împrăștie tristeță. O simt cum mă pătrunde și mă doboară sub povara gândurilor urâte. Grădina primește cu o dureroasă resemnare biciuirea neîntreruptă a stropilor. Căldura e innăbușitoare. Verdele închis al copacilor și-al plantelor are o strălucire deșanțată. Mi-e milă și n'aș putea spune pentru cine sau pentru ce; mă doare și aș vrea să rostesc ce nu s'a mai grăit încă; năzuesc să îmbrac cu fastuoase cuvinte cântecul umil care tremură pe buzele mele, închinat neputincioasei strădanii omenești.

Cine bate blând în poarta ferecată a sufletului? Adu-mi cheia ruginită a vieților din urmă ca să-ți deschid. Și pătrunde, dimone răscolitor de taine, sfredelește-mi sufletul cu întrebările tale ciudate, cărora, din trecutul neguros până astăzi, nu le-ai putut niciodată da un răspuns.

Amurgul a pus stăvilare izvoarelor cerului. Nu mai plouă.

ANDANTE RELIGIOSO

DE

ION MINULESCU

AȘA va fi:

La noapte, când vom ieși 'n pridvorul
Bisericii zidită de Vodă-Brâncoveanul,
Să 'ngenunchiem cu sfinții,
Cu Popii
Și Poporul
În fața *Celui* care își ia la noapte sborul
Ca o fregată albă ce traversează Oceanul;

Ne vom aduce-aminte că ne urîm,
Deși
Purtăm în noi aceleași păcate ancestrale
Și 'n clipa unanimei iertări sacerdotale,
Șireți — ca și strămoșii defuncți —
Ne vom privi.
Cu ochi superbi de bestii equatoriale.

Iar când sfârșitul slujbei, ne va găsi 'ncrustați
Pe-aceeaș panoplie de crime
Și de vicii,
Ne vom topi ca ura dintre Boieri și Argați
Și ne vom strânge 'n brațe ca doi dușmani blazați
Ce-am ars numai... rachete
Și focuri de-artificii!..

Mogoșoata, 1923.

P R I E T E N I E

D E

A L. B U S U I O C E A N U

IȚI amintești de ziua celei dintâi prietenii a noastre?

Era un miez pe primăvară, cu adieri de țarină fecundă, cu maldăre de flori ce-și impliniseră datoria și acum se scuturau nesimțite desvelind fructe fragede ca niște inimi mici și vii ce creșteau pe ramuri, și cu soare mult și neliniștit în care presimțeau vâlvoarea verii.

Eu veneam de departe — cine știe de unde veneam — și unde mă duceam?

Eram obosit de drum, și ași fi vrut să fac popas — un popas sărac, ca sacul ce-l purtam cu mine, și întineritor și prietenos, ca sufletul acelei zile de primăvară. Aș fi vrut pajiștea unui izvor ce-și dăruiește apa oricui trece, și vorba bună a unui om sărac ce n'are decât inima să-ți dea!

Și veneam către casa ta pe care nu o cunoșteam, dar care dintre pomi îmi semăna ca o fluturare de batistă.

Nu mai văzusem niciodată ținutul vostru prin care nu eram decât un trecător. Nu cunoșteam la voi nici un om, și mă 'ntrebam dacă fluturarea de batistă e pentru mine. Și cum înțelegeam că pentru mine e, m'apropiam senin și plin de bucurie liniștită, cum te apropii întotdeauna de prieteni.

Pe urmă am intrat în satul vostru și am călcat pe drumul pe care tu mergeai în fie-care zi.

*

Tu erai în poartă, între salcâmiu tăi ce se surupau de flori. Mă așteptai — sau bunătatea ce îți isvora din ochi era așa, pentru toți drumeții ce treceau prinnaintea casei tale?

Ți-am dat bunăziua ca unui cunoscut de mult și tu, pricepându-mi osteneala și bucuria sufletească, mi-ai făcut semn cu mâna.

Iar eu veneam către tine liniștit și sigur, și știam că înaintea ochilor tăi mă desfăceam din pulberea drumului și din soarele ce se țesea în ea și din unda de vânt ce venea din largul

câmpului acoperit cu grâu și-ți scutura salcâmii, asemenea Cristosului sărac, pe care îl văzusem eu într'un tablou, venind așa pe un drum de țară și poposind la casa unui om necunoscut.

Ai deschis poarta și în prag mi-ai zis simplu

— Te așteptam.

Iar eu te-am privit senin, fără mirare și ți-am răspuns numai

— Era departe.

Și cum te priveam lung în ochi, mi se părea că sufletul meu ostenit de drum se odihnea acum adânc în privirile tale bune ce-l culegeau și-l legănau ca hamacul de gânduri în care adormi seara încet.

*

Pe urmă am intrat.

Mi-ai arătat casa și grădina. Le-am ocolit încet vorbind de fructe și de flori. Ne-am aplecat și-am mirosit tufănică înaltă despre care tu ziceai «urâtă și rău îmbrăcată ca un om sărac dar are inima de miere», am îndreptat gulerășul unei zorele pe care îl frânsese cineva, am răs de ochiul bouului ce se deschide mare și fără folos ca ochiul unui prost și ne-am oprit la stupii tăi. Pe cel mai bogat dintre ei l-ai deschis să-mi arăți sângea albinelor tale. În ochiurile ca de mozaic era mierea groasă și limpede ca chihlambarul. Boabe de aur și de rubin ce ședeau una lângă alta ca pe un vestmânt împărătesc. Cu ace harnice și nevăzute albinele coseau ziua și noaptea odăjdiile fagurilor, și 'n casa lor se auzea neîncetat zumzetul robotei.

Tu ziceai

— Stupii sunt casele lui Dumnezeu.

Și eu gândiam la o poveste din copilărie cu Maica Domnului ce blestema păiajenii și binecuvânta albinele. Și cum ședeam acolo sub salcâmii ce-și întindeau darnic ciorchinii parfumați, împresurați de sborul de albine ce ne-atingeau familiar și știau că nu facem rău, mi se părea că stupul era ca un altar la care noi venisem cu cea dintâiu tămâie a iubirii noastre.

*

Ne-am așezat pe urmă sub horbota de fructe și de flori în tinda casei tale.

Vorbeam de lucruri sufletești.

Din largul câmpului bătea o boare de vânt și aducea miros de grâu și de pământ dospit.

Tu mi-ai vorbit de satul tău fericit, înfășurat în pulbere și soare ca 'n nu știu ce maramă de poveste, de gărla leneșe și caldă ce venea de departe și aducea la voi în sat nisip amestecat cu aur, de dealurile voastre blânde și întinse ce se duceau în valuri către zare și parcă se duceau spre Dumnezeu, și de pământul vostru prietenos și bun, pământul ce pe voi «vă luluia în poala lui de ierburi aromate» ca 'n versurile poetului ce ne e drag la amândoi.

Iar eu îți spuneam de casa noastră bătrânească încinsă cu ceardac ca 'ntr'un șerpar, cu coperișul mare de șindrilă ca o pălărie trasă pe ochi, cu beciul larg în față ca un pântec mare, casa pe care n'aveam s'o mai văd pe urmă niciodată, și îți spuneam de strada îngustă și prăfoasă ce ne trecea prin poartă, de lumea multă ce se vântura pe ea în fiecare zi și de gândul meu copilăresc că într'o zi voi pleca și eu pe ea și cine știe de mă voi mai întoarce.

Și cum vorbeam așa de copilării ce n'aveau nici o asemănare, de vremea când cu gândul nici nu ne bănuiam, nouă ni se părea că eram totuși ca doi călători îndepărtați ce de mult veneau unul către altul, și nu se cunoșteau, și se căutau. Acum ne întâlnisem. Drumetii ce erau în noi se recunoșteau și se iubeau.

Tu ziceai

— Iubirea e asemănare.

Și eu, în ochii și în părul tău negru, recunoșteam în adevăr părul și ochii mei blonzi.

*

Pe urmă am vorbit despre prietenie.

Imi lunecasem mâna în mâna ta și sufletele noastre s'amestecau acum în ritmuri adânci.

Priveam amândoi la geana de pământ ce se'mbina cu cerul ca un sfârșit de lume, și tu ziceai:

— Prietenia e de dincolo de noi.

Și ne-am amintit atunci de toate marile prietenii despre care citisem în cărți, de oamenii ce ajungeau iubindu-se, să samene și'n gânduri și 'n vorbe și'n gesturi și 'n figură, ca și când alții se iubeau în ei de mult și se iveau acum iar în sufletele și în chipul lor ; și ne gândeam că sufletele nu mor niciodată și rătăcesc poate în noi căutându-și asemănarea.

Și cum priveam câmpia ce alerga în zare în unde mari și vagi, ziceai

— Prietenia e puternică ca pământul natal ce-ți dă culoarea feții și liniile familiare.

Iar eu îți răspundeam, gândind la crinii ce îți aromau grădina

— Prietenia e nemurire, asemenea mirosului de crini pe care vântul îl ia și-l poartă, și când cei din anul ăsta se ofilesc și mor, îi regăsim în cei de anul viitor.

Și orele treceau pe lângă noi neștiute ca'n vagul unui vis, iar mie îmi părea că așa fusese întotdeauna, că nu era numai popasul unui drumet, că voiu rămâne nesfârșit la voi.

*

Deasupra noastră seara se lăsa ușor ca o mătase aeriană și anina de pomii încovoiați sub flori ca'n rugăciune, pelerine lungi de umbră. Pe sub frunziș alergau adieri ușoare de vânt și ne atingeau creștetul ca bătaile de aripi ale unor păsări mari și nevăzute. Salcâmi își strângeau frunzele.

Și noi gândeam la Dumnezeu.

Prietenia ne părea închinare și pietate.

Și ne gândeam la serile copilăriei, cu rugăciunile în care nu doream nimic, cu mulțumirea că lumea era cum o vedeam, cu Cristosul ce ne privia bun de pe icoană și ne binecuvânta întotdeauna la fel cu două degete deasupra noastră și cu surâsul lui blajin, cu bolțile de vise în care lunecam apoi ca 'n cine știe ce călătorie termecată, și cu 'mpăcarea somnului.

Și cum se scuturau peste tăcerea noastră florile albe de salcâm și noaptea se făcea înaltă, ne risipeam încet în ea ca'n sânul unui somn.

În sufletele noastre era acum liniște desăvârșită.

Copie după un document
muntean din secolul
XVIII-lea de Magdalena
N. I O R G A

S A R A

DE

G. BĂRGĂUANU

MI s'a dus un gând departe
Pe meleagurile vremii
Cu amurgurile moarte...

... Subt o geană de pădure,
Lângă snopi mărunți de grâu,
Paște singur trei mioare
Un băiat în strae sure
Și cu flueraș la brâu...

... Razele târzii de soare
I s'aprint în pălărie
Și se sting în umbra lui...

Și pe drumul gândului,
Din copilărie,
Vin tiptil să mă desmierde
Codrul verde,
Frunza verde...

PROLOG

SCRIS PENTRU INAUGURAREA UNUI „TEATRU LIBER“ DIN IAȘI, CARE NU S'A MAI INAUGURAT

DE

G. TOPĂRCEANU

(Cortina se ridică repede după cele trei lovituri. Surprins în scenă,
Regisorul strigă:)

REGISORUL

Nu-i gata... Jos cortina!

(În acest moment apare Dracul și face un semn cu mâna spre culise:)

DRACUL

Lăsați-o ridicată!

E foarte greu s'acoperi ce-ai desvelit odată...

(Pe scenă se face întuneric. Regisorul fuge. Scăldat în lumină
purpurie, Dracul înaintează la rampă).

DRACUL

De obicei, prologul e spus de-un domn în frac.
Ce-ați zice de l-ar spune, incidental, un drac?
Un drac adus pe lume de spiritul feeric
Al năzuinții care sondează 'n întuneric
Să scoată la lumină imagini din infern, —
Un drac urât dar tânăr, arhaic dar modern?...
Asemeni lui Mefisto — cu Belzebut identic,
Deși apar pe scenă sunt foarte autentici.
Au nu vedeți văpaia ce 'n juru-mi se revarsă
Și nu simțiți în aer miros de piatră arsă, —
Magnetica prezență a marelui damnat?
Să nu vă pară glumă: sunt drac adevărat.

La începutul lumii, — atunci când Creatorul
Inchis în Veșnicie și 'n Haos cu zăvorul,
Visa să făurească Pământul din nimic, —
Eram un fel de înger, iscoditor și mic.
Amestecat în roiul de îngeri mititei,
Se vede că, odată, m'am răzlețit de ei
Și pipăindu-mi trupul din spirit de iscoadă,
Am observat că-mi crește un început de coadă!
Intâi, un fel de sâmbur, cât vârful unui cui
Abia răsbea prin piele... Apoi cât un cățui,
Se face expresivă și mare cât un ciucur
Și căpătând vieață, s'agită când mă bucur.
Deci Creatorul lumii, acel ce toate știe,
Văzând la mine-această ciudată-anomalie,
Din gloata lui de îngeri ușor m'a remarcat
Și m'a privit de-aproape, grozav de intrigat...

Iar eu, simțind la rându-mi că spiritul cucernic
Nimic nu-mi mai ajută; că cel Atotputernic
A pus pe mine ochii și nu mă mai slăbește;
Că coada nu dispăre ci — dimpotrivă, crește;
Că felurite rele pe cap încep să-mi pice
Din cauza acestui sinistru apendice, —
Am devenit cu 'nctul mai trist, mai iritat:
Progresul cozii mele m'a demoralizat...
(Ei da! Ideia asta aș vrea să se propage:
Nenorocirea toată din coadă mi se trage!...)
Fiindcă, deși înger, eu nu eram naiv,
Fiindcă toată ziua urlam — și pe motiv
Că mi-aș putea conrupe cândva vreun camarad, —
Stăpânitorul lumii m'a prăbușit în iad.

De-atunci, în întuneric, disgrățiat pe veci,
Trăind doar printre bufniți și printre lilieci,
Am născocit pe vremuri o mie de tertipuri
Ca să apar în lume sub diferite chipuri:
Când șarpe, când femeie, când pasăre, când țap
Cu barbă de călugăr și piele de harap...
Dând răului ispită, păcatului savoare,
Inteligenței aripi și visului splendoare, —
Am învățat pe oameni cum să trăiească bine,
Am zis: «Lăsați să vie puternicii la mine»,
Am instigat savanții să caute-adevărul
Și-am îndemnat pe Eva să savureze mărul.
De-atunci există 'n lume atâtea lucruri bune:
Războaie, sărăcie, hoții, înșelăciune,
Otrava, dinamita, revolverul și tunul, —
De-atunci există 'n lume alcoolul și tutunul,
Tramvaiul, simbolistii, fasolele cu ață,
Noroiul de pe uliți, trăsurile de piață...
Păcatele 'n tot locul și-au înmulțit răsadul.
Cei mici — mă trag de coadă; cei mari — umplură Iadul.
Din adevăr savanții au făurit minciuna,
Excrocii sunt mai siguri decât întotdeauna,
Iar ale Evei fiice dau buzna în livadă
Din merele oprite să facă marmeladă!

Revoltele și greva prin mine se propagă...

(Către sufleur:)

Mai tare! Nu s'aude... Deschide gura, dragă!

(Spre public:)

Prin mine-Adam și Eva pierdură paradisul...

(Către sufleur:)

Mai tare! Urmărește cu ochii manuscrisul!

(Spre public:)

Prin mine se propagă revoltele și greva...

(Trăgând zadarnic cu urechea la sufleur, se incurcă).

Ziceam... mai adineaori... cumcă Adam și Eva
Pierdură manuscrisul...

(Se oprește, exasperat).

La dracu! Ce-am făcut?

O gafă!

(Se apleacă și se uită în cușca suflleurului.)

Ah!... Suflleurul din cușcă-a dispărut...

(După o clipă de consternare:)

Tu, cârțiță urbană! Sobol cu ochelari!
Tu care 'n fața scenei, de sub pământ răsari
C'un mușuroiu în spate ca fratele tău rustic!
Tu, voce fără timbru! Surdină! Tub acustic
Prin care autorul vorbește cu actorii!
Tu care vii, ca hoții și ca conspiratorii,
Cu-alura ta suspectă în fiecare noapte
Să stai ascuns de lume și să vorbești în șoapte!
Au nu știi tu că Omul, pe care-l duc de nas,
Cu Dracu se 'ntâlnește la fiecare pas?
Că-s deghizat adesea în haine de cucoană, —
Că mulți bărbați se 'nsoară cu dracul în persoană?

(Spre public:)

De-acum îmi voiu întinde urechea în văzduh,
Imi voiu șopti eu singur cuvintele de duh
Pe care autorul le-a părăsit în cale
Disprețuind prisosul invențiilor sale...

Din orice 'ncurcătură eu știu să ies ușor.
Pe scena mare-a lumii sunt cel mai bun actor,
Căci joc în mii de piese de cum s'aprinde lampa.
In lunga-mi carieră eu m'am deprins cu rampa, —
Cunosc atâtea trucuri și trag atâtea sfori!
Am apărut și 'n teatru de nu știu câte ori.
In Faust, bunăoară, am obținut succese
Cu mult mai prețioase decât în alte piese
In Lermontov îmi place un rol de bariton.
Joc comedie bufă și-adesea — de salon.
Am fost și 'n Teatrul vostru, cu feerii nefaste,
Banalizat, pe vremuri, în șase acte proaste,
In care este vorba, ici-colo, de-un cocoș...
Dar mai cu osebite eu nu-mi gădesc reproș
Când joc în redingotă, pe-o scenă fără trapă,
In piesa unui Ungur — al cărui nume-mi scapă.

Da, între drac și Teatru sunt legături subtile
Ce nu datează numai de trei sau patru zile.
Căci el îmi dă costume, eu la nevoie — joc.
Ne 'mprumutăm în taină un sprijin reciproc.
Terenul îmi convine: fac intrigi în culise,
Mă furișez prin toate cabinetele închise.
Apoi cobor în sală, și 'n lungile antracte
Joc farse Inocenței cu penele intacte.
Apar la stal în negru, la lojă 'n «travesti»,

Cucoanele adesea mă binoclează, și
Bărbații 'mi fac cu ochiul... Ușor-ușor străbate
Prin atmosfera caldă un vis de voluptate...
Și fi'ndcă pentru mine momentul e propice
Să joc în adultere pe-al treilea complice,
Bătrânii și geloșii mi-aruncă anatema!

De-aceea sper că Dracul va deveni emblema
Acestui Teatru liber la care, nechemat,
Am apărut pe scenă — dar nu m'am deghizat.

Deci, onorate public, să faci pe dracu 'n patru
Ca 'n fiecare seară să te prezinți la teatru.
Decât s'adormi la 9, acasă 'ntre pisici,
Mai bine ia-ți o lojă și culcă-te aici!
Decât la berărie să-ți prăpădești stomacul,
Mai bine ia-ți nevasta ca să-i arăți... pe Dracul.
Și când o zi întreagă te 'nvârți ca un șurub,
De ce să-ți pierzi și banii și nopțile la Club?
Avem și noi, la teatru, farsori ce joacă drame,
Și 'n fiecare lojă câte-un «brelan de dame».
E plin de fanți parterul și, după cum vedeți,
Avem la galerie — exofle și valeți.
Balcoanele sunt pline de cărți amestecate...
Avem în fundul sălii o 'ntreagă Facultate
De inimi mititele ca niște ași de cupă.
Am instalat afară un casier la crupă, —
Și-avem și noi un *Chibiț* ce nu pricepe jocul:
Acela e pompierul venit să stângă focul!
La noi e mult mai bine decât la masa verde:
Aici un om de treabă cel mult își poate pierde
Bastonul sau galoșii, umbrela sau nevasta...
Dar câți, la urma-urmei, n'o pierd și fără asta!

În teatrul nostru liber, e liber fiecare
Să intre, — când arată biletul de intrare.
Iar dacă nuditatea artistică nu-i place,
E liber să se ducă și să ne lese 'n pace!
Pe câte alte nuduri ce cad orizontal
Ipocrizia pune perdele de cristal!
Chiar tu, frumoasă doamnă cu zâmbetul frivol,
Tu ziua ești un înger, dar noaptea... dracu gol!
—Nu căutați în Teatru virtuți familiare,
Nu cereți Artei țeluri... pe care nu le are, —
Lăsați să sboare 'n vcie divina Poezie.
Mai multă libertate! Mai multă fantezie!...
Căci e o profanare și o stupiditate
S'arunci un vâl impudic pe casta nuditate,
Să 'mbraci în cămeșuță un înger de Murillo
Și 'n rochie la modă pe Venera din Milo!...
Statuile n'au haine și îngerii n'au scufă,
Iar vieța nu-i nici dramă, nici comedie bufă.
Din teatrul nou dispăre pe nesimțite-abisul:
Realitatea vie s'amestecă cu visul
Și lacrima sfioasă cu zâmbetul fugar...
Dispăre dintre genuri hotărul arbitrar
Și lasă liber câmpul de subiecte vaste, —
Căci vieța e diversă și plină de contraste.

(Apare TRAGEDIA și defilează încet prin fundul scenei).

Priviți-o!... Innecată de-al vremilor tumult,
Bătrâna «Tragedie» a amuțit de mult...
Născută pe pământul eroicei Helade
Sub cerul ei cel palid și printre colonade
De marmură, — Sofocle, Eschyl, Euripid
I-au făurit pe vremuri un colier splendid,
La care i-au adaus, târziu, câte-un rubin
Corneille, nemuritorul, și gingașul Racine...
Dar astăzi, doar savanții îi mai închină-o odă.
Regret, stimată doamnă că nu mai ești la modă!

(Odată cu ultimul vers, TRAGEDIA a dispărut. Din dreapta apare
Drama, îmbrăcată în negru. Acelaș joc.)

Mai simplă, mai umană în haina ei de doliu, —
In gesturi și 'n cuvinte cu mai puțin orgoliu,
Dar aducând pe scenă un spor de viață nouă, —
Apare 'n urmă «Drama»...

(Din dreapta a apărut MELODRAMA, cu un văl negru tras peste față).

... Iar între amândouă,
Ca un tablou patetic, mai ieftin decât rama,
Banală și plângoace prosperă Melodrama, —
Silită-acum în urmă de-al Criticei perdaf
Să se refugieze... la Cinematograf.

(MELODRAMA a ieșit în momentul când apare din dreapta FEERIA
și traversează grațios scena în jocuri de lumină).

Această baiaderă se chiamă Feerie...
Ii plac poezii tineri...

(O urmărește cu ochii până ce dispăre. COMEDIA s'apropie pe
nesimțite. Dracul, surprins:)

Și doamna?

COMEDIA

«Comedie».

DRACUL (curtenitor:)

De caracter?... Moravuri?... Sau poate de salon?

COMEDIA

Sunt comedia bufă. Nu mă cunoști?...

(Il apucă de coadă).

DRACUL (îi dă peste mână:)

Pardon!

COMEDIA

Dă-mi voie. Ah, ce coadă... ce coadă colosală!

DRACUL (se apără)

Mă doare!

COMEDIA
Imposibil! E artificială.

DRACUL
Nu trage, că se rupe!

COMEDIA
Și ce-ar fi să rămână
Un diavol fără coadă...

(Smuncind:)

... și eu cu coada 'n mână?
Era cusută bine... Te doare? *Je m'en moque!*

(I-o oferă:)

Și-acum te rog ia-ți coada să ți-o lipești la loc.

DRACUL (după ce și-a prins repede coada la loc).
Mă rog, ce 'nseamnă-aceste apucături?

COMEDIA (aproape de ieșire:)
Știu eu?
Sunt Comedia bufă: așa e genul meu.

(Dispare).

DRACUL (apostrofând-o din urmă:)
Ești Comedia bufă? Oricine-ai fi, madam',
Să nu m'apuci de coadă căci numai una am!
Prin aripi țin de ceruri și de divinitate;
Prin coadă mă apropii de animalitate...
Când mă 'ntâlnești vreodată, mai bine fă trei cruci
Și scuipe 'n sân... De coadă te rog să nu m'apuci!
Căci coada e simbolul puterniciei mele:
Cu ea înfiptă 'n țărână, cu coarneau spre stele,
Sfidez eternitatea și universul tot,
Sunt Lucifer, sublimul, sunt marele-Astarot.
Pe creștetul Naturii m'așez triumfător, —
Ah, coada-i pentru mine al treilea picior,
Rigidă, ca un schiptru de rege detronat!...
De vrei să scapi din ghiara eternului damnat,
Mai bine chiamă popa, ori dă-mi cu crucea 'n tâmplă, —
Să nu m'apuci de coadă că... nu știu ce se 'ntâmplă!

(Spre figuranții care au apărut după ultimele cuvinte:)

Dar voi?... Ce-mi stați acolo ca niște papagali?
Voi... cine dracu sunteți?

FARSA
Copiii naturali
Ai celor ce trecură pe-aici mai înainte,

(se înclină:)

Eu, — Farsa...

DRACUL

Prea nebună!

PROVERBUL (înclinându-se:)

Proverbul...

DRACUL

Prea cuminte!

PROLOGUL

Eu iau cel mai de grabă cu publicul contact:

(se înclină:)

Prologul clasic...

DRACUL

Doamna?

PROLOGUL (prezentând pe rând:)

E «Piesa într'un act»

Sau mai pe românește «Leve-ul de ridou»...

DRACUL

Și doamna?

PROLOGUL

O «Scenetă»...

DRACUL

Și domnul?

PROLOGUL

Un «Tablou».

DRACUL

Imi pare foarte bine... Mai sunt pe după uși?

PROLOGUL (prezintă pe rând:)

Revista... Canțoneta... și «Teatrul de păpuși»
Merit să amuzeze pe orice copilaș.

DRACUL

Și domnul care șade cu spatele?

PROLOGUL

«Relache».

Cetit pe limba noastră e poreclit Relake...

DRACUL

Pe tine cum te chiamă?

VASILACHE

Pe mine? Vasilache.

Mă știe toată lumea: sunt tot un gen teatral...

DRACUL

Autohton, arhaic și miniatural.

VASILACHE

Adevărat! La bălciuri m'ați întâlnit adese.
Pe-o scenă de trei șchioape joc fel de fel de piese,
Măscări improvizate și farse naturale
Ce se sfârșesc adesea prin drame conjugale...
Eu când apar pe scenă cu nasul meu cel hâd,
Prostimea cască gura și toți golanii râd!

(Figurația iese).

DRACUL (singur:)

Așa e, Vasilache! De nasul tău naiv
Golani de pe vremuri râdeau inofensiv.
Dar azi, de când golani sunt peste tot *en vogue*,
La fiecă răspânte răsare-un demagog
Și 'n el un Vasilache prepară cataclismul...
Ah, unde ni-s boierii și patriarhalismul,
Cerdacul dela țară, cafeaua și ciubucu',
Și robii... și zapcii... și pârcălabii...

TEATRUL LIBER (vârind capul dintre culise:)

Cucu!...

DRACUL

Cine-i acolo?... Intră!

(Teatrul Liber intră pe scenă).

Cu cine-avem onoarea?

TEATRUL LIBER

Noi suntem «Teatrul Liber»...

(Se înclină grațios)

...și ne-am pierdut răbdarea

De când, afară, neaua în straturi moi s'așterne,
Iar tu îndruți pe scenă atâtea baliverne!
Deaceea, înainte de cele trei semnale,
Rugămu-ne fierbinte Intunecimii Tale
Să termine povestea cu robii și zapcii
Și să se ducă unde...

(reverență)

... și-a înțărcat copiii!

(la ureche:)

E zece fără zece!

DRACUL (scoțând ceasul:)

E nouă jumătate.

TEATRUL LIBER

Auzi? In depărtare un orologiu bate...
Vrei să rămâi tu singur aici, ca o momâie?

Ori poate vrei s'aprindem o boabă de tămâie?...
Nu te-am adus pe scenă să spui Mahabarata!
Decorurile-așteaptă; artiștii toți sunt gata,
Actrițele, nervoase, și-au părăsit cabina.
E timp să se ridice definitiv cortina,
C'a stat destul lăsată ca un panou... E ora
Când nerăbdarea crește în pieptul tuturor:
Balcoanele fac sgomot, se alarmează stalul
Și lojile s'agită...

(Sonerie între culise)

Ai auzit?... Semnalul!

(Il împinge treptat spre ieșire, până când îl scoate:)
Piei drace!

DRACUL

Imposibil...

TEATRUL LIBER

Piei drace!

DRACUL

N'am finit...

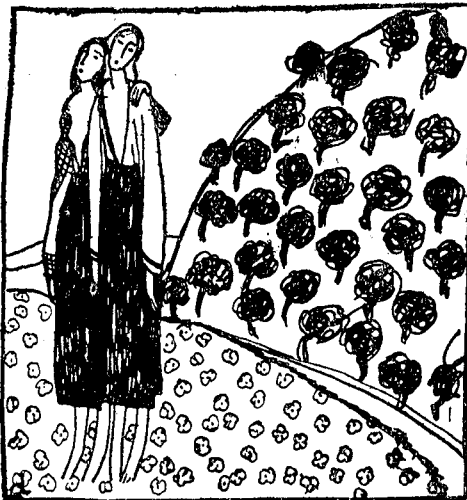
TEATRUL LIBER (exasperat:)

Piei drace, că se lasă cortina...

(spre public, zâmbind:)

In sfârșit!

(CORTINA)

CONFIDENȚE

DE

A. de HERZ

ASEARĂ m'am întors acasă,
In casa care-adăpostise
Atât de luminoase nopți
Și-atât de minunate vise. —
Dar când intrai pe ușe, singur,
Simțit-am cum în mine port
Aceaș jale ce se 'ntâmplă
S'o ai, când te întorci în casa,
De unde-ai scos, cândva, un mort.
Prin colțurile 'ntunecoase
Pe unde lampa nu pătrunde,
Se joacă umbra și se-ascunde.
De ea,
Cu aripi ca liliecii
Atârnă negrele regrete. —
Pe rafturile bibliotecii,
Cu cărți căzute,
Au rămas:
Incremenite statuete
Și vestejite flori în vas.

Pe scaun a rămas mânășa,
Mânășa albă, parfumată,
Mânășa, care-a fost uitată
De tine, când te-ai supărat.
Cu degetele resfirate,
Părând că sunt niște petale,
Visează degetele tale
Și clipa când le-am sărutat.
Nimic nu s'a schimbat din casă
Și totuș casa mi-e streină, —
Și nu știiu cine-a fost de vină, —
Tu?
Eu?
Sau poate amândoi?
Mi-e mintea turbure, și-apoi

Nu pot să deslușesc cu gândul
Nedumerit și vagabond.
Divanul se-odihnește 'n perne,
Și printre perne, câte una
Păstrează 'n puful ei cel moale
Desenul unor brațe goale,
Parfumul tău de totdeauna
Și urma capului tău blond.
Sunt triste cadrele 'n perete.
Beethoven, pare că compune
Soneta multelor regrete;
Voltaire, perfid, mă urmărește
Cu ochi, pe care nu 'i înfrunți;
Covoarele în întuneric
Duc dorul pașilor mărunți, —
Și 'n blana ursului ce doarme,
(Intins pe patru labe),
Știi,
Sunt numere din «Comoedia»,
A mai rămas deschis volumul
Sonetelor lui Hérédia,
Și «Toi et Moi» de Géraldy.
Să le ridic de jos?
Mi-e frică,
Să nu stric vraja altor vremuri,
Vei ști și tu ce va să zică
Pustiul clipelor când tremuri
De dorul dragostei, —
Și-atunci.
Vezi tu, — mai am încă nădejdea
Că azi, sau mâine,
Intr'o zi,
Ai să-ți aduci aminte, poate...
Și-ai să te 'nduri, să vii...
Să vii...

C A R I E R A L U I V I D R A N

DE
C E Z A R P E T R E S C U

DE la Roman pătrunse în compartiment o doamnă și o fetiță cu părul rețezat. Hama-lul clădi în plasele de deasupra o piramidădin valizele de piele, cu învelitori de pânză cără-mizie, cu încuietori și cătărâmi nichelate. Sandu Vidran privi cu admirație și invidie arhi-tectura cutiilor luxoase, alături de geamantanul lui sărac. Miroseau a piele proaspătă și a marochin, iar etichetele multicolore, încă nedeslipite, evocau palașurile faimoase din Alpii Elveției și de pe țărmul Adriaticei; ținuturi minunate și holuri cu palmieri și jilțuri de pae împletite; trenuri funiculare peste prăpăstii cu brădet; plaje cu nisip fierbinte și cu sbor de pasări albe, pe care el știa bine că n'are să le vadă niciodată decât în închipuire și în foto-grafiile prospectelor.

Doamna își ridică voaleta castanie deasupra ochilor și deschise pe genunchi o carte. Avea genele mătăsoase, obrazul palid și brun, fără urmă de pudră, și deasupra buzelor cărn-oase o umbră fină de puf, ca pielița piersicilor când încep a se rumeni, în Iulie. Sandu Vidran își pipăi cravata, își netezi părul pe tâmpile, luă o înfățișare de cuceritor. Așteptă numai pri-lejul să înoade o convorbire, și când fetița se necăji cu mâinile subțiri și nervoase să coboare fereastra, se repezi cu o grabă exagerată într'ajutor. Dar copila răspunse cu un «mersi» sec, de bunăcuviință ce ține la distanță, își puse coatele pe bara de alamă și privi afară, cu ple-tele fluturate de vânt, fără să-l ia în seamă. Doamna nici nu ridică ochii de pe carte să mul-țumească.

«Niște înfumurate... Cine știe ce bogătane care-și toacă averea în străinătate!..», își zise Sandu Vidran, așezându-se dușmănos în ungherul lui, hotărît să le răspundă tot drumul cu aceeaș morăcănoasă tăcere.

Desfăcu un ziar. Ceti două coloane de informații, amănunte despre înecarea unui vapor în Atlantic, necrologurile unor defuncți necunoscuți. Literele îi jucau însă îndărătnic înaintea ochilor. Tovarășele de drum îi chemau fără voie privirea. Vestmintele lor de călătorie, simple și elegante, pantofii cenușii de căprioară, svelteța de vietăți fine, de rassă, îl înfuriau dar îl desfătau totodată, ca priveliști ce nu se întâlnesc în fiecare zi. Se gândi la mijlocul cel mai firesc, pentru a începe vorba și deschise cutia de țigări:

— Permiteți să fumez doamnă?

Doamna ridică numai o clipă ochii, întoarse foaia și răspunse, fără să întrerupă lectura:

— Poftim domnule!..

— Poate vă supără fumul...

— Nu domnule!

— Mai bine renunț dacă...

— Cum voiți domnule!

Hotărît era de o mândrie ofensatoare. Sandu Vidran aprinse țigara și pufăi cu poftă săl-batecă, contemplând cu voluptate nouriile de fum cum împânzeau încet compartimentul. Vroia să le supere, să le indigneze, simțea o bucurie brutală să fie necuviincios. Intoarse spatele

ca să le dovedească așa, că le ignoră cu desăvârșire existența. Ridică perdeaua de catifea vișinie și se sili să pară foarte absorbit de priveliștea perindată amețitor. Expresul străbătea vertiginos valea Siretului dealungul, printre lanuri de curând secerate, cu clăi de snopi în șiraguri drepte, geometrice și paralele, învârtindu-se îndărăt ca pe un disc mișcător. În fund, după lunci de plopi sclipeau pânze de apă răsfirate pe prunduri vinete. Se vedea o șosea prăfoasă, trecând Siretul peste un pod alb de fier, suind șerpuit un clin de deal, către un sat cu biserica așezată între livezi, pe culme. De acolo se înălțau nori negri, a ploaie.

Sandu Vidran se gândi la cele patru ceasuri de drum, dela Pașcani înainte, cu o droșcă ovreiască, înghesuit cu tovarăși de întâmplare, murdari și vorbăreți; negustori cu boccele și soldați în permisie. De bună seamă pe înfumuratele acelea din față, le așteaptă undeva, la o stație de pe moșie, vr'un automobil ori o trăsură cu arcuri moi, cu cai pietroși și cu un vizitiu care mână cu o băgare de seamă religioasă, ca și cum ar purta cine știe ce sacre odoare. Pentru aceste privilegii bănuite le urî cu tot dinadinsul, iar vieța la care se întorcea îi păru mai grea osândă. O săptămână freamătul Capitalei îl amețise, îl furase să uite. Întâlnise prieteni, întârziase nopțile în localuri de petreceri, risipise cu stângăcie de provincial câteva economii, colindând magazinele și tocmindu-se cu vânzătoare obraznice și sigure de ele, ce îl siliseră să cumpere pretutindeni altceva decât ceea ce căuta. Până și ghetele îl strângeau...

Ridică picior peste picior, și privi vârful ascuțit de lac, nasturii lucioși.

Oricum, erau o pereche de ghete frumoase, cum nu sunt în stare să taie cărpacii din târgușorul lui. Dar ce îndrăcită vânzătoare! Nu-l lăsase să spună un cuvânt. Desfăcea cutiile de carton, alegea ea din hârtia subțire de mătase, cu o grabă curtenitoare și dezinteresată, par'că avea să le dăruiască. Il intimidase și nu îndrăsnise să se plângă, după ce încheiase nasturii și degetele îl dureau până la lacrimi. Ba încă și mulțumise foarte politicos domnișoarei cu buzele vopsite, când îl petrecuse până la ușă...

Nici nu-și dădea acum bine seama dacă ziua de mâine i se părea fără strălucire numai fiindcă îl strângeau ghetele cele noi, ori fiindcă îl înăbușea vieța cea vechie. A doua zi avea un proces. Trebuie să cerceteze un dosar la greșa judecătorei, unde miroase a hârtie mucedă și a podele spălate. Il aștepta și o scadență ce trebuia amânată. Vieța se deslușia înainte fumurie, fără nici o cale de scăpare, fără nici o nădejde de strălucire. Biet avocat începător și neînsemnat de târgușor, osândit la veșnică mediocritate. Cafeneaua, dci-trei cunoscuți, luptă eroică cu sgârzenia și siretenia clienților până să-și scoată oncrariile. Și asta peste o zi, peste un an, întotdeauna... Când era copil, în mahalaua lui, se prelingea pe marginea trotuarului, între lespezile de granit verzui, o șuviță de apă murdară și stătută. Resturi de zoi dela spălatul rufelor, aruncate de gospodinele cu mâinile roșii și cu pestelci colorate. Era o apă albăstrie, amestecată cu leșie, cu spumă de săpun, care se sleia albă și mirosea fad în dospeala soarelui. Nici odată nu se sfârșea, prelungirea monotonă și așa își vedea vieța înainte, leșiatică și desgustătoare. Ura pentru cele două tovarășe de drum creșcu.

Acuma cerul se întunecase de tot; la răsărit în păcura norilor se aprindeau sârme de fulgere. Un vânt brusc fugări vârtejuri pe șoseaua albă, sbātu frunzele vișinilor din jurul unui canton. Apoi răbufneala ploii potopi pe fereastră.

— Solange închide! vorbi doamna punând cartea alături.

Fetița se chinvi să ridice geamul, fără isbândă. Sandu Vidran se bucură, și cu nepăsare prefăcută părù că nu bagă de seamă la truda zadarnică a copilei. Poftim: Solange!... Și numele și-l aleg afectat... Dar picăturile improșcau până la el. Se ridică și închise fereastra. Doamna murmură o mulțumire la care nu răspunse. Stropii șuroiră îndată pe sticlă. Afară se vedea prin geamul ud, un început de noapte livid și umbrele fantomatice ale copacilor răscoliți de vânt. Peste dealuri pânza ploii trăgea o perdea sură, cu urzeala piezișă. Ghemuit în colțul lui îl prindea somnul. Il adormea țacăneala monotonă a roților... Tulbure, printre genele somnoroase văzu cum doamna își înfășura picioarele într'un pled. Fetița spuse ceva. Cuvintele îi sunară nelămurit, fără înțeles... Realitatea se amestecă cu visul...

...Se făcea acum că doamna din față era o vânzătoare, silindu-l să încerce o pereche de ghete foarte strîmte. El nu îndrăsnea să ceară un număr mai mare.

— Vă vin bine domnule?

— Da doamnă.

— Să vă mai dau o pereche?

— Cum vreți doamnă.

— Sunt foarte eftine, am adus două milioane de peste Atlantic, cu vaporul care s'a 'necat ieri...

— Știu, am cetit în ziar doamnă...

— Le împachetăm, ori le îmbrăcați?

— Da doamnă.

Doamna îi puse peste ghetetele vechi perechea cea nouă, pe urmă alta, care îl strângeau cu șuruburi înfipte în degete. El continua să zâmbească, prefăcându-se că nu simte nimic și răspunzând numai cu o politeță grațioasă:

— Da doamnă!

— Nu doamnă!

Atunci abia observă că magazinul era un Cazino de pe Coasta de Azur, și toată lumea din jurul lui urcată pe scaune, printre palmieri, râdea cu hohote, din ce în ce mai tare, până când râsul se prefăcu într'un chiot, crupierii începură să fluere asurzitor și zidurile Cazinoului se prăbușiră deodată huruind și troznindu-i oasele creștetului...

*

...Când deschise ochii, deasupra lui, ținut de mâna unui trup nevăzut în întuneric, se legăna un felinar, cu flacără murdară în capsula de alamă gălbue. Se înăbușea. Il dureau oasele, îl apăsa ceva grea și ud pe piept. Vru să ridice mână și nu isbuti. Era ținuită într'un cui dureros. Omul nevăzut cu felinarul, păși peste ceva și se aplecă, apoi vorbi cu altul din întuneric.

— Aista mai suflă, Vasili!

Celălalt răspunse cu o voce foarte groasă, apropiindu-se.

Vru să strige și nu scoase decât un scâncet. Nu îndrăznea să înțeleagă ce se întâmplase. Era acolo, întins cu fața în sus, cu o povară grea pe piept și peste picioare. Pe obraz cernea mocnit din noapte, ploaia. În lumina păcloasă a felinarului se vedeau picăturile mărunte, curgând în linii oblice. Se auziau mai departe gemete. Un țipăt isbucni alături, apoi tăcu scurt. Se întâmplase ceva neobicinuit, îngrozitor, în afară de orice închipuire. Se simțeau umbre mișcându-se, târându-se, căutându-se în besnă.

Omul din întuneric veni și el cu un felinar, apoi alergă tropăind altul, aproape pitic, cu o făclie. În jurul lui umblau de colo colo felinare purtate de oameni fără trup în noapte, ca luminile mișcătoare deasupra mlaștinilor. Cei doi, puseră felinarele pe pământ, piticul cu făclia ridică flacăra deasupra lui. Ii fu teamă să nu-i picure smoala ferbinte în ochi și strânse pleoapele. Dar le deschise îndată, cu spaimă. Pipăiau cu mâinile pe trupul lui. Atunci își dădu seamă că îl înăbușea pe piept alt trup culcat deasupra. Oamenii îl săltară... Feri obrazul în lături, să nu vadă, să alunge priveliștea. Recunoscuse vestimentele cenușii, mâna încinsă cu brățara de ceasornic intactă. Capul fetei atârna mort, cu ochii albi, de gâtul subțire, moale și lungit peste măsură. Pletele revărsate peste gura cu buzele strivite, spânzurau ude, ca la înecați.

— Aiasta-i moartă! spuse cu nepăsare cel care se chema Vasile. Scăpără un amnar, potrive mult iasca, să aprindă un capăt stins de țigară. Iși împinse șapca pe ceafă și plimbă cu limba capătul de țigară, dela un colț al gurii la celălalt. Toate se vedeau de jos în sus, neobicinuit în para legănată a torței, straniu, ca în vedeniile cu strigoi.

— Sânt v'o triizăci pân' amu.

— I'auz cum gemi măi Vasili! Vai di mama lor...

Vasile mai supse din rămășița neagră de țigară, apoi o scupă jos. Se plecă să scormonească printre scândurile sfărâmate.

Descurcă mult acolo, ceva. Când se ridică, ținea de subsuoară un trup femeiesc. Din hainile sfâșiate, sub cămașa cu pete de sânge ieșea la iveală pielea moale, dureros de albă, un sân rotund, desvelit cu vine albastrii, pe care ploaia puse îndată picături mărunte ca o brumă. Sandu Vidran se gândi la buzele cu puf de piersică deasupra, la picioarele mici strânse în pantofii de căprioară... Vru să se ridice. Simțea nevoia să urle, să facă ceva care să-l descarce de groază. Se sbātu să scape din cleștele ce-l ținutua acolo. Ceva cald și amăriu îi năvăli în gură... Flacăra torței se topi încet și dulce... Glasurile se îndepărtară. Stropii de ploaie se cernură deodată imaterial și nespūs de desmierdător...

* * *

Deasupra, aproape de tot îl priveau cu atenție o pereche de ochi albaștri, după lentilele bulbucate de ochelari. Întâiu a văzut aplecați peste obrazul lui numai ochii și sticlele rotunde. Sandu Vidran își aminti o gravură văzută undeva; un scafandru cu ochi monstruoși într'un fund de vânt ocean, aplecat deasupra unui mort. Visa? Era o închipuire? Asta însemnă începutul morții? Apoi a prins a desluși cu încetul din ceața limpezită, fața rasă, cu sbârcituri mărunte, ca vârfurile degetelor când au stat multă vreme în apă fierbinte. Înțelegea: — era numai un doctor. Pereții albi, cearșaful de in, pata de soare tremurând pe mâinile întinse peste învelitoare, se lămuriau în acest început de desmeticire, după o săptămână de febră și aiurare. Aerul respirat îi păru băutură amețitoare, lumina caldă de pe mâni îl înduioșă ca o mângâiere blândă de degete feminine.

Medicul surâse și îl bătu prietenește, cu palma pe umăr:

— Ei tinere!...

Sandu Vidran găngăvi câteva cuvinte nedeslușite. O mână îl înveli mai bine, până la bărbie. Doctorul se întoarse către o infirmieră, ascunsă la căpătâiul patului:

— Va să zică ai înțeles Sultano!... Lapte, supă și puțin vin... Doctorie la două ceasuri. ...Și temperatura.

Apoi către el:

— Într'o săptămână ești zdravăn ca și mine... Facem un chef voinicule!...

Iși scoase ochelarii și șterse îndelung, cu batista între degete, sticlele, aburite. Fără ajutorul lor, privirea mioapă a medicului avea ceva neliniștit și vag; se cunoștea că nu prinde decât umbra nehotărîtă a lucrurilor. Sandu Vidran fu podidit de o năvală caldă, de recunoștință pentru bătrânelul acela, cu obrazul sbârcit și cu ochii umezi, care-i scăpase vieața. Încercă să-i îngâne cuvinte de mulțumire. Dar nu găsi nimic. Netezi tăcut, mâneca albă dela halatul doctorului, ca și cum ar putea înlocui așa vorbele. Bătrânul înțelese și surâse unui gând interior, nerostit. Atâtea recunoștinți de acestea — uitate a doua zi — văzuse el! Trase după urechi sârma de aur a ochelarilor și se depărtă, escortat de o parte și de alta de cele două ajutoare, cu brațele încărcate cu pachete de vată și instrumente nichelate.

Singur, Vidran savură îndelung mulțumirea de a trăi. Nu-și putea aminti toate întâmplările. Nici sala de spital n'o recunoștea, nici doctorul. În fața patului fereastra era deschisă. Se vedea o creangă de salcâm dintr'un copac ascuns, și cerul astupat de spatele unei case, cu zidul tencuit grunzuros și cu două ferestruici, mici și negre, tocmai sus, sub acoperișul de tablă roșie. O lăcustă intră pe geam și căzu pe cearșaf, verde ca un spic sburător. Înșelată de nemișcarea bolnavului se plimbă pe învelitoarea albă, împiedicându-se în picioarele lungi. Sandu Vidran o privi cu dragoste; întâia oară o lăcustă i se părea o vietate divină. Avea un cap prea mare și lungăreț, de cal în miniatură, dar când distinse de sub aripa de deasupra o elită străvezie și subțire de mătase, Vidran gândi că lumea e populată de minuni pe care nu le știuse privi de aproape până acum, și se hotărî, când se va ridica din pat, să-și schimbe cu toul vieața trândavă și fără zăre în care se împotmolise. Încercă să întindă mâna și să prindă insecta. Ar fi cuprins-o între degete gingaș, ca pe o mică zeitățe vrăjită, trimisă de dumnezeire într'un ceas hotărîtor să-l admeenească într'o lume minunată, asemeni zânelor din povești, prefăcute de Sfânta Vineri, în hulubițe ori în găze. Dar lăcusta își desfăcu aripile metalice, svâcni din resortul elastic al picioarelor, întâiu cu fruntea într'un perete, pe urmă afară. Sandu Vidran rămase cu ochii țintă la fereastra deschisă, la zidul tencuit ce astupa cerul. Era acuma par'că mai singur.

(Sfârșitul în numărul viitor)

TAINĂ DE PRIMĂVARĂ

DE

ADRIAN MANIU

IN alb întregul pomișor e îmbrăcat
Ca o fetiță care mândră s'a gătit
Să meargă la biserica din sat.
(în săptămâna asta toți copiii au postit).

Altarul cerului de stele mici lucește.
Potir de-argint, acuma luna se apleacă
Și buzele'i ating o tremurată cracă.
În șoptire, pomișorul alb se spovedește.

PE ZIDURILE NOȚII

DE

A. COTRUȘ

SĂTUL sunt de vieață—și... flămând... flămând...
Râvnesc nu știu la ce cu suflet sângerând,
Iubind, urând, tăcând...
Și blestemând cu 'mpățimiri de rând...
Și blând iertând și binecuvântând...

Cu sufletul meu tot,
Privesc mai mult la alții, ca să mă uit — de pot...
Iubesc mai mult pe alții, și, pentru ei, pământul —
Și m'am strivit pe mine, să nu strivesc pe alții...

Ca ne 'nțelesu-mi neam,
Am dăruit la alții furându-mi ce aveam...
Am leșinat de foame, dând pâinea mea la câini...
Și milă mi-a fost, Doamne, de slugi și de stăpâni...
Și să mă cruț, să mă răsaț vr'odat', să țiu la mine —
Mi-a fost rușine...

Dulceață fără margini de-a te simți prea plin!..
Mă chiamă-atâtea drumuri, și toate deodată...
Imi freamătă făptura de doruri — și mă 'mbată...
Și la răscruci, năuc,
Nu pot alege drumul pe care să apuc...

Ca 'n zările-mi haine
Trândavul șes se luptă cu muntele — în mine...
Se logodesc mocirle cu cerurile mele
Și 'n drumurile-mi grele,
M'am lepădat de toate să mă resfir în vid...
Și m'am ucis, să nuucid...

Sătul sunt de sălbatica-mi vieață — și flămând... flămând...
Vagabondând,
Visând, cântând, arzând și apunând,
Rătăcesc din hanu 'n hanu' fiecărui Gând...
Cu cupa-i grea de mied
Imi face semn Tăcerea la masa ei să șed...
Și bând...
Tăcând... tăcând...
Ca într'o temniță de taine, prins în mine și în vid,
Eu măucid mereu, de groaza căucid...

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I & F A P T E

P. C E R N A

CĂRȚILE care ți-au dominat cândva, în adolescență, sufletul, ca și femeile pe care le-ai iubit, — să nu le mai revezi.

Recetind o carte ucizi o credință și o amintire. Anii au adăugat atâtea sensibilități, ți-au rafinat atât simțul de artă, ți-au modificat atâtea normele de judecată literară, că nimic din strălucirea seducătoare pe care cartea iubită odinioară o revărsa în suflet, nu mai rămâne.

Cărțile pe care le-ai iubit în tinerețe nu trebuiesc recetite.

Volumul «Poezii» al lui P. Cerna ce mă cucerise acum vreo 14 ani, am făcut păcatul să-l recetesc. Zadarnic am căutat pe Cerna din amintirea mea. Nu l'am găsit, precum n'am mai putut regăsi emoția binecuvântată de odinioară.

P. Cerna a fost un poet norocos. Deși contemporan cu D. Anghel, cu St. O. Iosif, a isbutit să stârnească o caldă admirație la toți criticii de pe vremuri. D-l N. Iorga îl aprecia, d-l Mihail Dragomirescu îl confundase cu Byron, iar Titu Maiorescu, solemnul, olimpicul Maiorescu, deși despărțit de multă vreme de frământările literare, a găsit în P. Cerna o forță a liricei românești ce egala pe M. Eminescu. În licee profesorii mai tineri îl recomandau cu toată căldura, cu tot entuziasmul, elevilor prea tineri pentru a nu avea temperatura romantică.

În 1909—1910, la licee ca și la Universitate, se cetea, se analiza P. Cerna.

«Către Pace» cu energicele imprecății: erau rostite cu o smerenie aproape religioasă. Îmi amintesc cu o îngăduitoare și înțelegătoare dragoste pentru anii adolescenței mele, fragmente din faimoasa pledoarie lirică împotriva acelei «Zee» a păcii.

Vă amintiți?

«O, zee!»

Nu'i printre noi un suflet, să nu poarte

Dorința pământescului tău raiu.

Spre tine 'ntindem dreapta toți, dar, vai!

Trecutul plin de lacrimi ne desparte;

Tot fulgera, de dincolo de moarte

Însângerata spadă a lui Mihai...

sau

De-ar amuți în mâna noastră durda

Ce-ar zice sfânta umbră dela Turda

Al neamului străjer?

Atunci ne impresiona, astăzi ne face să zâmbim. Grandilovența lirică, obișnuita alegere, să nu zicem banalitate a vocabularului, pathosul retoric, nu ne mai pot impresiona. Astăzi emoția o vrem sugerată discret, nu demonstrată liric în lungi perioade în care numai gradația îți dă impresia elanului. P. Cerna este un contemporan al lui Grigore Alexandrescu, contemporan romantic având ca model pe «Byron» din Manfred sau Childe-Harold.

Naivitatea entuziastă a d-lui Mihail Dragomirescu căuta și găsisse în poezia lui P. Cerna, cea mai superioară realizare a liricei filozofice românești. Spicuim la întâmplare:

Și, dacă n'avem clipa cea de față,
Nu ne rămâne a nădejdi stea?
Tot viitorul, poleit de ea,
Ca mâne — gureș cuib — va răsună
De sfânt înmugurita noastră viața...

(«Inseninarea»)

Sau dintr'un lung poem care ar vrea să fie o elegie filozofică a morții:

Om nebun! întrebi zadarnic... Veșnica Putere mută
Pentru un suspin de-o clipă căile nu și le mută.
Mergi pe drumul tău tu singur! Darnică destul cu

[ține—;

Dragostea necunoscută ce te-a hărăzit luminei...

Și vor scrie adânc în inimi, după veacuri de mizerii
Că'n iubire fără margini este marginea durerii!

(«Lui Leo Tolstoi»).

După zece ani dela moartea lui P. Cerna — personalitatea lui se precizează. Fără să vrem îl vom apropia — comparativ de lirismul discret, plin de artă al lui D. Anghel. Dar P. Cerna nu ne va mai impresiona. Chiar în poeziile lui de tumultuos erotism: «Din Depărtare», «Chemare», «Logodna» sau «Torquato către Leonora» nu izbutește să aibă acea superioară armonie, acea utilizare a nuanței, necesară pentru a da puțină subtilitate unor rudimentare declarații lirice. Era prea puțin artist, iar elanul lui nu avea acea frăgezime a primitivului; totul părea doar rezonanța lecturilor pasionate din Byron sau Leopardi. Pentru ceea ce vroia să realizeze în lirica noastră, P. Cerna nu a avut nici forța nici arta necesară. El va rămâne în istoria noastră literară ca o interesantă apariție

post-eminesciană. Speranțele care s'au legat de talentul lui P. Cerna au fost frumoase, ca un prinos al sufletelor dornice de superioare întrupări ale sensibilității românești. Pentru noi accentele — uneri puternice — ale lui P. Cerna nu ne spun prea mult, de cele mai multe ori ne lasă indiferenți. Romantismul lui era de tribună, romantismul

nostru este de interior. El vroia să se reverse în nesfârșite fraze declamatoare asupra lumii, noi vrem să integrăm în noi și pentru adâncirea noastră, frumusețile simple ale naturii. Lirismul spectaculos nu ne mai place. Cerna nu ne mai poate entuziasma.

Pamfi Șeicaru

«BĂTRÂNA REVISTĂ IEȘANĂ...»

CETEAM în aceeași zi, două articole redacționale, în două reviste, despre două aniversări. Erau mai întâiu în «Viața Românească» din Iași, câteva scurte reflecții cu prilejul intrării în al cincisprezecelea an de viață.

Era pe urmă, în revista pariziană «L'Opinion», o dare de seamă a unui banchet care sărbătorise aceeași aniversare. Revista din Iași, cu modestie măsura drumul străbătut, cu oarecare melancolie număra anii și, sfios, îndrăznia să-și mărturisească împăcarea de cuget a oamenilor ce privesc crescând stufoș, un pom împovărat acum de belșugul roadelor, sădit odinioară cu mâna lor, mlădiță tânără, cu cincisprezece primăveri în urmă. Revista pariziană a oferit, firește, un banchet, la care au luat cuvânt vreo doi miniștri, au înălțat cupele de șampanie vreo zece academicieni și vreo sută de scriitori, începând cu comtesa de Noailles și sfârșind cu romancierul rus Merejkowski, au sărbătorit cu pateuri, caviar și vânat fript, evenimentul literar.

Nu știu dacă întru această pomenire, confrății dela Iași își vor fi îngăduit și dânsii luxul unui ospăț, cu fleică națională tăvălită în cimbru și udată de tămăios din podgoriile vecine; undeva, la «Bolta rece», la «Pavilion» ori aiurea, în Iașii vnașurilor celebre. În orice caz amănuntul nu a părut atât de însemnat, cum a luat proporții pentru publicația pariziană. Și discreția acestei sărbătoriri, unde nu au plesnit dopurile de șampanie, ne pare de o mândrie care încântă. Când cea dintăiu foiță

tipărită, vrea să înscrie după cinci numere de apariție, o răspântie în istoria literaturii românești, popasul puțin sgomotos al «Vieții» poate fi socotit și ca o subțire dojană, confrăților.

E prea târziu și ar fi poate și o risipă de elogiul de prisos, să mai amintim și noi, aici, ce a însemnat pentru scrisul românesc apariția celei dintăiu reviste într'adevăr europene, în Iașul acela cu ulițele sparte și cu gospodăria bohemă, de unde au pornit întotdeauna în ciuda sărăciei edile, gândurile și îndrăznelile cele mai generoase. S'ar cuveni poate un cuvânt mai puțin grăbit și pentru acel care de cincisprezece ani a fost sufletul adevărat al «Vieții Românești». N'a fost ușor de păstrat seminătatea, în ceasuri când toate urile tăbăriseră împotriva revistei ieșene, n'a fost ușor nici de împăcat neamul iritabil al poeziilor; și dacă au fost înfruntate toate vânturile potrivnice, dacă «Viața» a izbutit să se păstreze până acum, într'al cincisprezecelea an, în fruntea tuturor tipăriturilor din ținuturile românești, meritul cel mare e fără nici o îndoială al d-lui Ibrăileanu. Il știm singuratic, aplecat până târziu, dincolo de miezul nopții deasupra cărților, cunoșteam ironia bonomă cu care întâmpină vremelnicia tuturor izbânzilor și înfrângerilor, și învidiem de acia ceasul când va fi netezit cu mâna, în singurătate, ca părul unui copil care a crescut mare și cuminte, vrafurile celor cincisprezece ani din colecția revistei. Poate exista pentru un pățimaș iubitor al cărților, o răspătire mai mare?

STATISTICI CU SURPRIZE

SE împlinesc două luni, de când «Buletinul Cărții» ne arată întâia dată după războiu, într'un grafic și într'o hartă statistică, cu așezări de grupe și pe județe, starea tipăriturilor din întreaga țară. De atunci au mai apărut și și-au dat sufletul alte reviste. Lucrurile s'au întâmplat însă în așa fel, încât nu s'au schimbat decât prea puțin raporturile dintre publicații, statornicite de cifrele și pețele hărții statistice.

Pentru cei mai mulți dintre noi, icoana exactă a acestor stări, a fost fără îndoială o surpriză. Se repeta mai ales cu atâta siguranță că apar prea multe reviste de literatură, risipite până în cele mai depărtate târgușoare; încât începusem a crede la un loc cu ceilalți, că brațele mașinelor plane din toate urbile țării, nu fac alta, decât să vânture zi și noapte hârta cu versuri și proză nesbucită încă de sub sulul cu cerneală. Graficul arăta însă că nu se tipăresc cu totul, decât 43 reviste de literatură, exact tot atâtea cât acele de Industrie, comerț și muncă, cu 14 mai mult decât publicațiile de Medicină umană și veterinară, și nici îndoit cât numărul revistelor de religie. Pe urmă, era în credința tuturor că după

Capitală, Iașii stau în fruntea tipăriturilor. Statistica arată că din totalul de 432 reviste ale țării, românești și minoritare; 195 se tipăresc în București, după care imediat vine Clujul cu 51, Timișoara cu 27, și Iașii abia cu 17, cât Chișinăul. Indestul de neașteptate cifre, pentru a sdruncina câteva legende. Mai vedem că reviste de humor apar treisprezece, de recreații și cinematograf paisprezece; suntem dar un popor vesel și cu deosebire amator de distracții. Mai socoteam Cernăuții un sâmbure de cultură: se tipăresc numai 3 reviste românești și una minoritară — și acelea nu toate de literatură, sau cultura generală. E de mirat încă proporția dintre 12 reviste de tehnologie și chimie aplicată, și abia 4 reviste de politică și sociologie; aveam impresia după pletora de teoreticieni politici și sociologi, că apar în țara românească cel puțin tot atâtea tipărituri întru răspândirea proaspetelor teorii, cât se zețuesc în specialitatea medicinei veterinare. Graficul ar mai da de gândit și altfel. Avem 15 reviste de drept și numai 8 pentru copii și tinerime; pentru poliție și administrație 11 și pentru folklor numai 2. Apar la Timișoara 8 reviste românești și 19 minoritare, la Sibiu 4 ro-

mănești și 9 minoritare, și la Chișinău între cele 17, nici una rusească.

Poate «Buletinul cărții» ar putea, după adunarea tuturor cifrelor statistice să înșiruie și câteva concluzii. Ele ar da de gândit ministerului de industrie, întru ce privește scumpetea hârtiei; celui de arte

pentru sprijinirea puținelor publicații de literatură care abia își duc zilele; și ar da de gândit și celor în drept — aceștia mai mulți — întru o mai grabnică organizare a propagandei culturale, acolo unde tipărișurile românești sunt covârșite de numărul celor scrise în graiu străin.

CRONICI LITERARE

EDITORI ȘI CĂRȚI RUSE

de

G. M. Ivanov

NU puneți întrebarea: care Rusie? Există în timpul de față multe Rusii. E cea sovietică, care pare cea mai reală, și totuș ea nu există oficial. E Rusia emigrantă, numită cea albă, pentru că ea nu și-a făcut din culoarea roșie un simbol. Această Rusie nu e mai puțin reală, pentru că toată intelectualitatea rusă e în ea. Există a treia Rusie: e aceea a celor cari vor și nu vor să se împace cu starea de lucruri din Rusia. Nu pot admite izolarea fără sfârșit a patriei lor, știu că reintrarea ei în mijlocul națiunilor îi va da noui puteri și o va ajuta să se refacă. Inșă ei se găesc între două intransigente ideologii: a extremiștilor din dreapta (adică a trecutului) și a extremiștilor din stânga (adică a viitorului). Aceștia vor să fie oamenii prezentului. Inșă au uitat că Revoluția n'are prezent. Acești reprezentanți ai Rusiei cari vor să împace pe celelalte două, fără să se fi împăcat ei inșși cu realitatea strașnică a «celor roși» și fără să fi sdruncinat nădejdiile «celor albi», se sbat în «propilee» ridicate de ei inșși, se rătăcesc într'o pădure de... trei brazi și nu pot intra în realitatea prezentului. Se pot descoperi inșă multe Rusii, și grozav de reale și integre, toate inșă diferite piin tradiții, prin interese de clasă sau piin viziuni ale viitorului. Oricare ar fi numărul acestor Rusii, oricât ar fi de diverse înfățișările lor, există o nebiruită unitate între ele: nu de limbă, nu de sânge, nu de apartinere geografică, nici de vră reciprocă, nici de grozăvia aceleiași tragedii, ci o nebiruită unitate de cultură. Această Rusie cu multe fețe — toate aceste Rusii — n'ciodată n'a fost mai unitară decât acum, când revoluția e terminată, când el își începe reconstruirea vieții nu pe principii comuniste sau burgheze, ci pe acele ce au eșit din suflul lui trecut prin flacări în timp de cinci ani de zile, dovedește că poporul rus a avut o cultură a sa și mai dovedește faptul că popoarele adevărat culte nu pier ori prin câte focuri ar trece. Cultura Rusiei a biruit țarismul și pentru totdeauna, și izbindu-se tot de țaria acestei culturi s'a sfărâmat Revoluția. Nu mai există țarism — ca regim și cu o alcătuire socială corespunzătoare, tot așa precum nu există comunism cu golul și

pustiul ce îl aduce. A rămas cultura — singura stăpânitoare peste vieți, singura scăpare a acestei vieți, fizice și sufletești, al unui întreg și atât de mare popor.

* * *

Berlin, Petersburg, Paris, Moscova, Sofia și Riga. Belgrad și oricare oraș unde au poposit ruși suferinzi ca oameni și ca ruși, nu ca cheltuitori de averi furate nici vânzătorii de nobleți derizorii, și unde s'a păstrat o conștiință și o durere, acolo, în mijlocul acestei grupări — a fășnit un izvor de cultură. Se pun temeliile unei edituri, și această răsărare ca din neant e posibilă pentru că răsare numai atunci când există o adevărată iubire de lumină, și când simți că sprijinul cărții e la urma urmelor cel mai puternic. Și bani pentru lucruri bune s'au putut găsi, deși cu multă greutate, pentru că lumea, acuma după războiu, s'a învățat să judece, că destinația banilor nu trebuie să fie întotdeauna pentru vre'o operă de răutate și sălbătăcie.

In fața acestor barbarii, nu vi se pare un eroism faptul următor? In 1917 în Petersburg a fost înființat un depou cooperativ de cărți — care s'a numit «Petropolis». Intemeietorii acestei cooperații au fost profesorii universitari: Leon Carsăvin, D. Petrov, A. Cogan, contele Lozinsky, Al. Rozener. Inșă s'a deslăntuit viforul revoluției și întreprinderea a fost zădărnicită. Deși lumea ajunsese să mănânce putregaiuri, iar câteodată și ceva și mai rău, totuș energia pentru o operă culturală nu s'a împușinat și în vara anului 1920, când reacția comunistă ajungând la ultimele hotare, plesni ca o bășică de fiere, aceiași întemeietorii eroici redeschid editura și încep lucrul. Greutățile nu erau numai din categoria celor materiale. Autoritatea comunistă urmărea cu înverșunere întreprinderile particulare precum și cooperativele. Așa numita «Gosizdat» — editura Statului, — precum și direcția Presei dela comisariatul instrucției poporului a făcut totul cu puțință ca să sufoce și n'îmicească editura «Petropolis» — nu, firește, de frica unei concurențe economice ci de rușinea de a vedea un principiu crud și sângeros — deși foarte scump — biruit de principiul întreprinderilor cooperative. Planurile acestei edituri au fost inșă mărețe. Realizările nu au dat-o de rușine. Activitatea editorială se împarte în:

1. Tipărișarea operilor poeților ruși contemporani.
2. Tipărișarea unor serii de «Monumente ale repertoriului mondial». Aceste monumente sunt formate din traduceri celebre ale dramaturgilor ruși pe care bine și complet cunoscuți în Rusia, de pildă: Ariosto, Aretino, Ben Djonson, Gozzi, Grillparzer, etc. Traducerile trebuie să fie făcute cu articolele introduc-

tive, cu observări istorico-literare și istorico-teatrale, și pe cât e posibil să fie și ilustrate.

3. Tipărirea de monografii despre teatru, teoretice și istorice.

4. Monografiile despre poezii ruși contemporani, al căror scop e să lămurească din toate punctele de vedere creațiunea scriitorului și să dea cea mai amănunțită biografie.

5. Lucrări închinare chestiunilor de artă modernă precum și cercetări psihologice despre artiștii moderni.

Energia acestor răspânditori de cultură a biruit toate greutățile timpului și a realizat ceea ce și-a pus ca țintă.

Din grupul întâiu: s'a tradus H. de Régnier, «Șapte portrete» de către prea cunoscutul poet petersburgian Mihail Cuzmîn, ilustrate de pictorul Mitrohir. «Făgețel» versuri de Ana Ahmătova, cea mai mare poetă a Rusiei de astăzi (și despre care va fi vorba în curând în revista «Gândirea»), ilustrate de pictorul Dobujinsky. «Seri cerești», versurile lui M. Cuzmîn dela 1914—1920, și «Marțea duzei Mary», «Stăpânul de foc» al lui N. Gumilev, poetul împușcat de bolșevici, «Grădini» de G. Ivanov, «Anno Domini MCMXXI» de Anna Ahmătova precum și volume de versuri din V. Rojdestvsky, G. Adamovici, «Fluerașul» de Feodor Sologub «Tristia» de O. Mandelstam.

Din grupul al doilea: «Episin sau femeile tăcute» traducere de E. și R. Bloch, «Aharieni» de Aristofan. «Păsărica verde» de Gozzi, «Regele Cerb» tot de Gozzi, «Poemes barbares» de Lecomte de Lisle, și altele.

Din grupul al treilea «Origina tragediei» de N. Evreinov și alte monografii relativ la mișcarea de scenă, mimica, fardul, etc.

Apare o mare monografie despre pictorul I. Anencov cu reproducții multicolore și de o singură culoare, și «Semnele caracteristice ale pictorilor ruși» cu articole explicative de Neradovsky și Socolovsky.

* * *

Editura «Epoca» a fost nu de mult înființată în Petersburg. Conducători ai acestei edituri sunt: noul scriitor sovietic (calificația e numai geografică) Eug. Zamiatin și C. I. Ciucovsky. Dintre multe cărți tipărite se remarcă mai ales următoarele: «Necrăsov și noi» două volume de Ciucovsky, «Vrăjitoarea șarpelui» un roman social, de clasă, scris foarte prost și nu se știe pentru a cui plăcere, de marele poet al morții Feodor Sologub. Versuri tot de el: «Vestea cea bună», «A patra Roma» de N. Ciubiev. «Pisicuțul Letăev» de poetul Andrei Bielâi. Romanul «Soția poetului» de Ciucovsky. Și pentru că acum Spengler e «en vogue» în occident și corespunde duhului de negare ce îl au sovietele față de acest occident, s'a tradus cartea principală a acestui nou filozof german: «Pieirea Apusului». Această editură își are sucursală — de fapt o editură — cu același nume în Berlin, unde tipărește ceea ce nu se permite de censura roșie și răspândește în Europa ceea ce e foarte folositor tendințelor guvernului din Moscova.

* * *

Editura Statului, prescurtat în jargonul sovietic *gosizdat*, e marea întreprindere a guvernului comunist în domeniul editărilor. Ca să aveți o idee de grandiozitatea acestei întreprinderi — mai mult de propagandă comunistă decât de răspândire a

creațiilor scriitorilor fără deosebire de credințe și simpatii politice,—trebuie să cunoașteți cifrele. Numai pentru luna Februarie 1922 au fost depuse în tipografie 42 de titluri pentru tipărit într'un număr de 446.500 ex.; afară de aceasta, în cursul acestei luni au văzut lumina zilei 56 de titluri de cărți în număr de 1.493.500 ex. După ce a fost proclamată NEP, adică noua economie politică, cu scop de a ucide prin concurență celelalte edituri locale și din străinătate, acest faimos *gosizdat* a fixat prețurile în valută de aur; cărțile vechi care se lănsau în vânzare și care costau sute de mii de ruble una, au fost acum prețuite — după valoarea corespunzătoare — în ruble de aur. Ce tipărește de preferință această editură a Statului? Înainte de toate și întotdeauna și numai în ortografie fonetică (foarte simplificată în principiu și foarte complicată în rezultate) această editură lansează în număr formidabil pe «ai noștri», de pildă: Mihail Gherasimov poet proletar. «Uzina de primăvară» — versuri, tipărite în Moscova în aceeași editură a Statului, — 91 de pagini costă 4 ruble aur. H. Horfunchel, novelist proletar «Repetiția morții», tipărită în Gômel, o sucursală a editurii. Editura își are și revistele: «Zărilor Viitorului»; se tipărește în Harcöv, în capitala Ucrainei și poezii proletari ucrainieni își răspândesc inspirațiile prin ajutorul Statului și organelor lui prin întinsa Ucraină. «Cartea Revoluției», revistă lunară, critico-bibliografică, apare la Petersburg. «Telina Roșie» e un fel de organ academic a creației comuniste. O revistă masivă, cu literatură și artă, cu știință și publicistică. Se tipărește la Moscova. Aici se răsfață toate zeitățile Olimpului roș: V. Maiacovsky, neobositul futurist, împrăștiie inspirații de tuciu, nu cu lira, ci cu praștia. Versuri de Serghei Esenin, exerciții de literatură iscălite de L. Troțky: «A fost asta în Spania», comunistul ucrainian Piatacöv face un studiu despre Spengler: «Filozofia imperialismului contemporan», un studiu de profesorul Timireazov (unul din cei trei profesori cari se alăturară de bolșevici), despre «Teoria lăuntru-atomică», versuri foarte «înaintate» de Vsêvolod Ivânov: «Nisipuri albastre», și multe alte articole interesante pentru cugetătorul obiectiv. Editura pentru scopuri de propagandă a scos la lumină literatura, cea mai aleasă, ce s'a făcut împrejurul lui «Octombrie» — e luna când bolșevismul a doborât pe Kerensky și a venit la putere; e un fel de antologie «Octombrie în poezie». O piesă în două acte, foarte răspândită și în continuă tipărire în această editură e: «Bacînin în Dresden».

* * *

Editura «Alconst» în Petersburg. E o întreprindere particulară, se presupune a fi întemeiată de capitaliști străini. Dacă ar fi așa, capitalul străin plasat în Rusia în această întreprindere și în întreprinderi ca acestea, merită o înveșnicită mulțumire din partea iubitorilor de adevărată cultură și artă «supra-sociologică». Aici strălucște cu zâmbet și farmec dragostea tuturor — poeta Anna Ahmătova, care își șoptește duios și alintător versurile grațioase și alese: «Lângă mare» — o poezie plăsmuită din șoptele mării unde ea căutase uitare de urgiile anilor de războiu. Andrei Belâi — poetul Rusiei, care poartă în jurul capului său aureola ultimelor desăvârșiri și ajungeri în artă, își tipărește «Regina și Cavalerii», povestiri scrise în toiu luptelor civile pe toate fronturile. «Cea dinția întâlnire», o poezie autobiografică. În toiu

foametei (an. 1921) poetul înfometat și pe jumătate înghețat, orbit de un nesfârșit semi-întunerice, se reține în viața, în viața aceea, pe care oamenii apusului nici nu sunt în stare să și-o închipuie, mulțumită unei gingășii sufletești... Dar Andrei Bělai acum nu e atât de individualist cum a fost până la revoluție, și retrăindu-și amintirea tinerească într'un decor coșmaric, ne face cunoscut duhul Moscovei, filozofice și muzicale, de pe la sfârșitul veacului al XIX-lea. În această editură a ieșit cartea lui de critică sociologică: «Pe povârniș» — Criza culturii. În această editură au apărut aproape toate operele postume a lui A. Blok: «Ultimele zile ale puterii imperiale», «Ramses» — scene din viața Egiptului antic, e un studiu dramatic scris în stilul scenelor dramatice ale lui Plaut. «Răsplata» — poemă. «Despre symbolism» — un studiu asupra stării actuale a symbolismului rus. «Iambi» — versuri contemporane. «Dimineața Cenușie» — versuri. În 1919 a apărut tragedia scrisă de Veaceslav Ivănov: «Prometeu». Această editură și-a făcut gloria să tipărească fenomenala scriere a lui Veaceslav Ivanov și M. O. Gherșenson: «Corespondența din două colțuri». E, într'adevăr, o corespondență ieșită din mîntea biruitoare a doi filozofi: filozoful și poetul creștin — Ivanov, și filozoful mistic evreiu — Gherșenson. Inchipuiți-i în unghiuri înghețate, iluminate cu așii, flămânzi, nepălați de lipsă de apă, amenințați de Tifosul, Păduchele, Comunistul și atâtea alte forțe elementare, acești doi cugetători salvează prestigiul geniului omenesc și-i afirmă invulnerabilitatea în această

lume prăbușită în bezna. Straniul și cuceritorul sciitor Alexei Remizov tipărește «Electron». E și un almanah: «Frații Serapion» — literatură proletară amestecată cu romantism medieval.

* * *

E minunată editura «Z. I. Grjebin», Petersburg-Moscova. Și-a început activitatea în zilele cele mai triste ale Revoluției, în fruntea ei însă stătură oamenii cei mai distinși cari rămăseră sau au fost reținuți în Rusia: Alex. Blok, M. Gorky, E. Zamiatin, A. Pinchëvici, etc. S'au tipărit după ortografia nouă studii capitale într'un volum întreg al tuturor oamenilor mari ai Rusiei. Incepând dela Dejăvin poetul împărătesei Caterina a II până la Maxim Gorky și Remizov. Aceste lucrări sunt făcute de profesorii universitari, de academiciarii și oamenii de știință. Dintre oamenii celebri ai străinătății și antichității, au fost în primul timp aleși următorii, asupra cărora s'au scos volume scrise de academicieni și specialiști: Demostene, Alexandru cel Mare, Cinghis-Han, Galileu, Kepler, Cristofor Columb, Lamennais, Dickens, Maltus, Robert Meyer, Louis Pasteur, Lomonosov, Rafael.

* * *

Cu alt prilej, vom aduce aici câteva însemnări despre editurile și cărțile Rusiei, de peste granițele ei geografice de azi, dela Berlin, Paris, Viena, Sofia, Constantinopol și de aiurea.

CRONICA ARTISTICA

EXPOZIȚIA SOCIETĂȚII «ARTA ROMÂNĂ»

de

Eugen Crăciun

ÎNTRE asociațiile noastre artistice, Arta Română ia totmai mult un loc de frunte. Ea continuă, în spiritul său, programul Tinerimii de altădată, punând la îndemâna publicului în fiecare primăvară o înfățișare colectivă a plasticei românești, într'o prezentare cât mai recentă și cât mai străină ambițiilor vecine cu arta.

Trebuie să accentuăm cu acest prilej că publicul bucureștean nu mai vede în expozițiile de pictură și sculptură manifestațiuni accidentale, aproape exotice, depășind în orice caz marginea preocupărilor sale obișnuite. Abundența producției plastice din ultimii ani a creat o viață artistică aproape continuă, paralelă cu mișcarea teatrală și muzicală, și timpurile când săliile de jos ale Ateneului erau goale unsprezece luni pe an, sunt tot așa de departe ca acelea în care un singur teatru abia putea strânge spectatori de trei ori pe săptămână.

Această intensificare a însemnat, cum era firesc, și o nivelare. Fără a putea spune că vremea personalităților covârșitoare a trecut — mari talente se pot naște ori și când — vom nota numai că pictorii sau sculptorii demni de interes nu mai sunt piscuri singuratece ca odinioară. Ei alcătuiesc azi o adevărată pleiadă, cu un fond de sensibilitate comun, cu orizonturi artistice aproape comune, cu mijloace tehnice — afară de mici excepții — destul de apropiate, peste care se ridică cel mult deosebirea de temperament și de putință de realizare.

Dela pictura lui Steriadi sau Ressu, până la cea a lui Iser sau Palady, va fi întotdeauna loc destul pentru toate mijlociile; asta nu împiedică însă pe una de a fi legată de cealaltă printr'o serie de inele intermediare care se găsesc toate, când ai privi bine, în săliile Artei Române.

Printr'o selecție care operează astfel mai mult în plan vertical, expozițiile Artei Române au izbutit să ajungă destul de variate, fără a fi nearmonioase și discordante. N'avem astfel nici lucrări de începători, nici reproduceri de clișee. Lipsesc și șovăelile școlărești și neputințele mărurisite. Rămân însă unele greșeli de gust, unele încercări ambițioase, unele svârcoliri sterile, inerente oricărei lupte pentru creația artistică.

*

Arta Română este la cea de a șasea expoziție. Sălășluește, de data aceasta, tot la Ateneu, în săliile Exarcu, destul de luminoase în ceasurile cu soare. În prima dintre săli, pe panoul din fund, Theodorescu-Sion nu se teme să înfrunte în plin ziua de aur care năpădește pe ferestre. Sunt abia patru ani de când într'o săliță de peste drum, același Sion ne arăta lucruri expresive, de sigur, dar trudite și obscure. Procedeele de școală cad de atuncia unul câte unul, amintirile müncheneze se duc, linia aspră și arbitrară lasă tot mai mult loc planurilor colorate, tehnica artistului devine tot mai picturală. Coloarea ea însăși se

spală, se curăță, ia inflexiuni aproape elegante. Maniera cedează în fața sensibilității directe, pe care o compoziție cât se poate de atentă o disciplinează în efecte armonioase. Vom nota, în privința aceasta, unele peisagii de pe valea Argeșului și mai cu seamă compoziția centrală: Fântâna lui Manole, lucrare de înaltă conștiință artistică și care se ține din toate punctele de vedere.

Alături de Theodorescu-Sion, Steriadi și Ștefan Dumitrescu împart panoul din fața intrării.

Steriadi expune câteva peisagii din Balcic și o priveliște bucureșteană, impregnate de grația delicată a acestui artist, meșter în crearea ambianțelor.

Mai inegal decât anul trecut Ștefan Dimitrescu. Peisagiile au reale însușiri de atmosferă, portretul doamnei în roz e viu, panoul decorativ este în schimb de o stângăcie care surprinde.

În aceeași sală, d. P. Iorgulescu se prezintă în netăgăduit progres, cu un peisagiu și o natură moartă, mult influențate dar abile ca execuție.

Sala următoare este cât se poate de interesantă prin întâlnirea Iser, Palady, Dărăscu, Cornescu.

După cât știu, celor trei din urmă nu li s'a tăgăduit niciodată calitatea de pictori. Iser, însă, după o părere destul de răspândită, ar fi mai degrabă un desenator. Mă înscriu în falș, cu hotărâre. Și proba dela Arta Română mi se pare decisivă. Sensibilitatea lui Palady este fără îndoială deosebită; gama de gris-uri, cu infinite resurse, în care se complăce, nu are la noi meșter mai ager. Nudurile, naturile sale moarte, au un accent discret și dureros pe care l-am relevat în repetate rânduri. Dărăscu este deasemeni un colorist interesant și totodată un observator care nu nesocotește compoziția. Cornescu, la al cărui declin asistăm an cu an, se bucură și el de reputația unui favorizat al colorii. Dacă prin comparație cu toți aceștia se poate spune că Turcoaița lui Iser, de atât de sobră și nobilă materie, că peisagiul său din Saint-Tropez nu este pictură, cere miertare dar înseamnă a juca cu vorbele. Poate fi altfel de pictură, dar este pictură și de excelentă calitate.

Ceeace supără încă privitorul obișnuit cu procedeele curente, este intelectualismul excesiv al lui Iser, pornirea sa — exagerată deseori — de a stiliza după normele unui gust destul de sever. Pictura sa ia deaceia o nuanță abstractă, adesea artificială, pe care am vestejit-o în cele publicate

în urmă atât în «Revista Vremii» cât și în «Viața Românească.» Pete se găsesc însă și în soare. Și a goni pe Iser din pictură pentru verva neîntrecută a desenurilor sale, este a trece cu vederea lucrările de mare merit în care s'au desăvârșit multe din aceste desene.

Pe acelaș panou cu Iser, Tonitza stăruie prea mult în aspecte de, un interes cu totul exterior și nedemne de frumosul său talent. Șirato aduce aceeaș conștiință în compoziții meșteșugite, căroră simțul critic le taie din avânt.

În cea din urmă sală, relevăm portretul d-rei B., semnat de Ressu: o fetiță care pozează îmbrăcată în satin bleu-deschis. Lucrare impecabilă ca tehnică, de perfectă luciditate în observație, dar de o ținută oarecum oficială și rece. Inegal Bunescu, și iarăș nesigur în notarea valorilor; «Copilul» ar fi putut fi o compoziție prea interesantă, dacă n'ar fi atât de plat ca execuție. Ghiată calcă pe drumuri sănătoase; începe să scuture înrăuirile care i-au ajutat să se formeze; notează just și compune îngrijit. Mai dulceag decât totdeauna Ionescu-Doru și egal cu el însuș Teișanu.

Sculptura ne-a rezervat de data aceasta prea frumoase surprize.

Han și Medrea sunt două temperamente deosebite, dar deopotrivă viguroase și personale.

Han este mai cu seamă un observator. Portretele sale — D-na B. P., scriitorul D. T., domnișoara Iulia — sunt lucrări de fond, de o analiză minuțioasă și sigură, prezentate în adâncime, cu toată seriozitatea pe care o cere nobila artă a reliefului.

Arta lui Medrea este, dimpotrivă, mai învăluitoare, mai liberă, mai puțin preocupată de subiect, atentă mai cu seamă la mlădierile materiei sub care sunt chemate să trăească volumele. Fatura este, la Han, strânsă și nervoasă, — moale și grațioasă la Medrea, fără a fi pentru aceasta lipsită de precizie.

Al treilea sculptor care expune, Paciurea, remarcabil talent și d-sa, este cufundat de data aceasta în chimere. Monumentul lui Eminescu, al nebuliei poetice, conceput ca o piramidă de chimere, mi se pare o invențiune mai mult literară. Plastic, ansamblul se prezintă destul de inform și mărirea la scara convenită i-ar da un aspect teuton, care ar putea înfricoșa până și modernismul d-lui Paciurea.

L R O D I N L A B O U R D E L L E

de

O. Han

CU moartea celui mai reprezentativ spirit plastic francez Rodin, — a cărui influență a stăpânit aproape patru decenii și a dus până la pastişă sarbădă generația tânără de artiști, — s'a întâmplat ca fenomenul Rodin să piardă simțitor din înrăuirea lui și să îngăduie totodată afirmarea unui alt curent și unui alt artist: Bourdelle.

Rodin, iubitor și mare meșter al formei în tot sensualismul ei, vibrant și de o sensibilitate ce ru l'a dus până la fixarea unui sentiment constructiv, într'o exprimare clară, unitară în formă și definitivă în stil; s'a ridicat totuș cu Balzac al său, prin

stil și monumentalitate, prin simbol și organizarea lui în piatră, peste valorile vremelnice, în cadrul sever și statornic al sculpturii. Cu celelalte opere, ne-a dat însă crâmpes numai din viața lui bogată, clipe trecute fugar în gândul și închipuirea lui, momente surprinse din viață, realizate cald în piatră și în bronz, într'o tehnică impresionistă. Sbuiciumul lăuntric și impetuoșitatea, nu i-au dar răgaz să-și închege din potopul de senzații, un sentiment dominant, rezumativ și constructiv, încheșat și trainic organizat cum a izbutit să împietrească în statua lui Balzac. Lăsându-se cucerit de pulsația rapidă și

nestatornică a vieții, căutând în ea mișcarea în succesiune, a dat bronzului și pietrei halucinația vieții în plină mișcare, și încă a vieții imediate, ce fuge sub ochii noștri. S'a străduit să facă din bronzul tare și din piatra aspră, oameni în carne și oase, cu vine în care circulă fierbinte sângele.

Astfel, în marele și complex de bogat dar de a plasticiza omul fiziologic, animat de sentimentul spontan și trecător, stă valoarea și originalitatea operei lui Rodin. El a prins și a nuanțat cu sensibilitate de poet fluidul de viață care însuflețește forma, portretizând și caracterizând tot ce alcătuiește sufletește și fizicește existența unui om, în cadrul vieții deosebite a celorlalți oameni. Individualizând omul, a pătruns în adâncurile lui de suflet.

Pentru a obține senzația de viață, a topit prin modelaj forme în atmosferă, stabilind un acord pitoresc și muzical între luminile și umbrele sculpturii și între luminile și umbrele atmosferei înconjurătoare. Din sculptură și mediul ambiant a făcut un tot indivizibil. Din atmosfera înconjurătoare, din contrastul de umbră și lumină, din jocul fluid al planurilor și liniilor se desface puterea vie și aproape întreg farmecul operei sale. Fragmentând viața, a recuz sculptura la dimensiuni mici, însușindu-și mijloace de realizare din alte arte, aducând note picturale în sculptură. A dramatizat în «Burghezii din Callais», s'a străduit și și-a creat greutatea în sculptură prin compozițiile dinamice, silind bronzul și piatra — care e și mai rebelă — să ia forme a căror greutate să nu o poată susține rezistența materiei (brațe în aer având suporturi, grupuri detașate de bază).

Sculptura lui Rodin rămâne opera unui suflet cu variate ecouri în viață, opera unui mare tehnician; operă însă, în cadrul sculpturii de interior. Cu toate aceste însușiri de bogată viață, a creat, cum era firesc, o atmosferă de magie în jurul său, devenind aproape singurul izvor al inspirației plastice. Nu-i mai interesa viața pe artiști; se înfruptau fiecare din fructele pomului Rodin, socotind că prin aceasta se apropie de sculptură și totodată de marele mister al operei maestrului. Devenise furnisor de idei și inspirație plastică...

În această atmosferă, se afirmă brusc, izolat și straniu, Heracles al lui Bourdelle. Deosebit cu totul în gândul care concepe și în mâna care zămislește, Bourdelle afirmă dela început un spirit plastic înrudit de aproape cu monumentalitatea artei egiptene, cu primitivii greci, cu sculptura gotică, și apropiat de preocupările artei germane, în străduința de a căuta un stil.

Pentru Bourdelle, piatra, bronzul, în forma lor brută, sunt întreguri vii, cu viață proprie, de care artistul nu se poate atinge. El nu face decât să dea formă nouă materiei. El afirmă în piatră și bronz, într'un stil definitiv, omul, în tot ce are mai profund, mai definit și mai constant în viață. O statuă a lui Bourdelle este om de piatră sau de bronz, (cu calitățile întregi ale materialului), purtător de un sentiment, energic, idee, simbol omenesc.

Porbind dela un sentiment static definit, printr'o organizare savantă, stăpânind materia, construiește într'un bloc prin opoziție mari de planuri și linii arhitectonice, o formă omenească închisă într'o formă geometrică. În acest bloc taie o succesiune de planuri, din a căror poziție și relațiune, obține o formă plastică omenească, constructivă, cu simplitatea și claritatea dusă până la abstract, cu care se prezintă o operă arhitectonică. Această unitate a operei, privită din orice latură, o face să aibă o siluetă cu aceeași fizionomie de sentiment. Spirit constructiv, înclinat spre abstractizare, Bourdelle a înțeles

că sculptura fiind arta care a servit mult timp ornament arhitecturii, a intrat în spiritul său constructiv și se cere clădită pe un schelet geometric. Emancipată de arhitectură, sculptura rămâne totuși pe acest principiu, pe care însuși materialul aproape comun al acestor două arte îl impune.

În acest spirit, cu aceste mari însușiri plastico-arhitectonice, și-a urzit opera.

În țară la noi, datorită fericitei inspirații a d-lui Simu, se găsesc în muzeul său, trei dintre cele mai valoroase opere ale lui Bourdelle: Portretul d-nei Simu, Heracles, Le fruit.

În portret, într'un stil elegant, cu mijloace puține și simple, iconografiază caracterizând incisiv, trăsăturile plastice și însușirile sufletești permanente ale omului, fixând și clarificând trăsăturile plastice în planuri și linii și care fac construcția de bază a figurii. Nu e numai jocul mușchilor la suprafață, ci și construcția osoasă a craniului, în care rezidă fondul permanent al omului. Nu omul într'o clipă a vieții, ci fondul interior permanent, ce-i alcătuiește personalitatea.

«Heracles», are ca punct de plecare un basorelief primitiv grec. Dar este totuși o operă nouă și cu totul originală, de o inventivitate de compoziție în care toate liniile tind spre o încordare supracomească.

Rodin a prins mișcarea, descumunând-o în momentele ei schimbătoare, obținând astfel senzația de succesiune și continuitate. Bourdelle în «Heracles», nu dă mișcarea în succesiune, ci dimpotrivă staticizează o acțiune omenească. Eroul lui întinzând arcul într'o supremă încordare fizică, s'a fixat în această acțiune, rămânând împietrit în ea. E deci un maxim de acțiune, concepută totuși static. Nu afirmă nici o ciudățenie paradoxală! Bourdelle, spirit logic și ochiu constructiv, nu concepe dinamismul în sensul lui Rodin, de a da iluzia mișcării în succesiune. Sculptura luptă cu realitatea cum sunt piatra și bronzul, care au în volum real și care realmente nu se mișcă. Iluzia mișcării numai pictura o poate da, fiindcă se bazează pe o convenție a ochiului; fiindcă relieful în pictură nu este o realitate în spațiu cu proporțiile reale ale obiectului pictat, ca în sculptură, ci se întemeiază pe o iluzie: pe o suprafață plană obține forme în atmosferă. Deaceia pentru Bourdelle, sculptura rămâne statică prin definiție și prin materialul întrebunțat.

După cum un arhitect nu concepe o casă care să-ți dea senzația că se mișcă, tot astfel Bourdelle nu concepe ca o statuă să-ți dea senzația că sare de pe soclu. «Heracles» e o operă a energiei omenești, semnificativă și regeneratoare, într'o atmosferă plastică în care artiștii moderni cască moleșiți de tot soiul de probleme și sentimente în afară de problema propriei lor arte.

«Fecioara cu pruncul»... Aproape o coloană, spre capătul căreia se desprind din centrul lor de gravitate două brațe ca două contraforturi, în ele stă hieratic «copilul Hristos». Capul pruncului sfânt puțin înclinat într'o parte, brațele deschise formând o orizontală, picioarele strânse, împreună cu capul taie printr'o perpendiculară în două, orizontala brațelor. Semnul crucii. Simbolul creștinătății.

S'ar părea inspirată din arta gotică, dar arta gotică nu cunoaște o operă plastică așa de grandioasă și monumentală, cu un simbol de claritate universală, realizând în materie prin forme și linii aproape abstracte, o evocare a divinității care înseamnă spiritul omenesc în contemplarea nemărginitului.

Bourdelle e artistul care și-a păstrat un fond primitiv cu sensuri adânci, cu o mare putere de concentrare, înclinat spre abstractizare, deosebinu-se prin

aceasta de ceilalți sculptori francezi, și luând totuși din lumea modernă, rafinamentul științei de a reda, fără ca prin această savantă știință, sentimentul dela care porcede orice operă de artă să piardă ceva din forța inițială. Sculptura franceză, cu excepția lui Rude, a avut ca ideal plasticizarea în proporții naturale, a formelor omenești animate de viață. S'ar putea spune că omenirea a avut două popoare cu adevărat sculpturale: grecii și francezii. Și totuși fiecare dintre ele, au cu totul alt ideal artistic. S'a întâmplat ca și alte popoare să înscrie în istoria artelor sculptori mari: Italienii deopildă. Dar acolo Donatelo și Michel Angelo sunt excepții, două individualități geniale, răsărite izolat, fără trăsura de unire care să facă un lanț ce s'ar putea numi «sculptură italiană», cum se spune despre pictura italiană, cu înlanțuire strânsă dela Giotto, Rafael, Leonardo, Tizian...

Sculptura greacă cu Fidias, a avut darul să realizeze plastic o idee colectivă. A abstractizat în linii și forme rezumative, nu omul individ, ci omul tip reprezentativ al frumuseții plastice și al idealului de viață grec. Omul zeu, perfecțiunea fizică și seninătatea sufletească, zeul spre care cultura și viața greacă tindea. Sculptura greacă e de aceea arta în care echilibrul sufletească duce la perfecția formelor. Forma realizată unitar și rezumativ duce la stil; prin stil și formă abstractizează omul făcându-l zeu. Artă în care sufletul, rațiunea, ochiul și mâna sunt într'o armonie deplină. Artă de pondere și echilibru.

Idealul sculpturii franceze, dimpotrivă, nu e realizarea prin pondere și echilibru, a unei idei colective, ci este o idee individualistă, realizată prin sentiment. Nu zeul cu seninătatea lui abstractă, tipul sinteză; ci apoteoza vieții, a omului fărâmițat de viață. Sufletul care animă forma, nu rațiunea care o înșeninează și statizează ca la greci. Nu o idee preconcepută, clară și definitivă despre viață, închisă într'o formă și într'un stil de perfecțiune abstractă, ci viața însăși cu toate șovăelile și misterul ei întreg. Omul n sculptura franceză e în funcție de pasiune. Concepția artei franceze e de aceea complexă și nedefi-

nită ca viața. Sculptura nu ia proporții monumentale care să ducă la stil. Rămâne la preocupări de plastică în proporții naturale și în sentimentul vieții, fără o formulare estetică precisă ca la greci.

Bourdelle însă, pe lângă dragul de viață și de frumusețea plastică a corpului omenesc, aduce în sculptura franceză, puterea de a condensa viața într'un singur sentiment static definit, trecut prin filtrul rațiunii, clarificat astfel. Raționalizând și abstractizând sentimentul în proporții mărite, ridicându-l la înălțimea de simbol, conturat într'o formă aspră și riguroasă, unitară în expresie, perfectă în ansamblu — îl înscrie în stil. Spiritul său logic, plecat spre constructiv, desprinde din viață idea pur sculpturală, înlătură tot ce e pitoresc și tot ce face farmec de detaliu — tot ce e pur formal. Cu simțul său constructiv, realizează o sculptură cu o încheiere arhitectonică. E primul sculptor francez, ce a izbutit să unească arhitectura cu sculptura într'un singur volum, într'o formă în care planurile și liniile sculpturii și planurile și liniile arhitecturii, să facă un tot unitar ca linie și stil, contopite astfel încât monumul privit din orice latură, face o singură siluetă, un acord de armonie și unitate. E cel dintâiu sculptor francez care realizează grandios, cu stil, monumental. Până la el, sculptura franceză era o statuă pe soclu, — sculptură și arhitectură — fiecare cu independența lor, fără acord de planuri și linii într'o unitate de volum. Legătura între amândouă era numai materială; câteva șuruburi cu care se fixează statua pe soclu.

Bourdelle, realizează în sfârșit un stil, o sculptură monumentală ce rezistă în cadrul naturii; — sculptură în plin aer. Sculptură care totuși nu se integrează în arhitectură ca cea greacă, ci rămâne operă de sine stătătoare, profilându-se în natură nu pe un fundal arhitectonic, ca să formeze un element decorativ și subordonat.

E de aceea opera lui Bourdelle, o piatră de răscruce, care însemnează poate pentru întreaga sculptură franceză îndreptarea către un drum nou și bogat în nebanuite surprize.

DRAMA ȘI TEATRUL

HEDDA GABLER DE HENRIK IBSEN

de

Ioan Marin Sadoveanu

FEMEILE sunt adevărații stâlpi ai societății... Prin fraza aceasta, pe care Ibsen a împrumutat-o cândva unuia dintre personajele sale, se vedește una din problemele ce l-au preocupat întotdeauna. Fără să fie un «feminist» în înțelesul obișnuit al cuvântului (și lucrul acesta l-am subliniat și aiurea, când am vorbit de «Nora»), Ibsen are un ideal, cu privire la rolul femeiei, în raportul dintre cele două sexe, ideal pe care nu l-a părăsit niciodată: prietenia, tovarășia bună și conștientă între bărbat și femeie.

E firesc ca această idee să se subordoneze, să se coordoneze totuși unui complex care se cheamă opera lui; și mai ales, nepierzând din vedere satira ibseniană, — în înțelesul cel mai grav și adânc al cuvântului — e și mai firesc — cum s'a întâmplat de altfel — ca femeia, sub mâna tuturor neîndurărilor, să ajungă adeseori să fie chinată și deformată până la cele mai monstruoase și respingătoare înfățișări.

Pe hotarul acesta extrem, cunosc două suflete feminine, în opera lui Ibsen, care sunt aproape gemene: sunt Rebecca West și Hedda Gabler.

Rebecca din «Rosmersholm» se deosebește de Hedda, prin faptul izolării sale. În puznicia ei, cu Rosmer, sălbăticia, instinctele de pasăre de pradă nu mai au frâu. Hedda e dimpotrivă, trecută printr'o disciplină socială, care i-a pus o surdină pe toate pornirile ei aprige. În ultima analiză, deosebirea dintre cele două femei ar fi o lășitate pe care Hedda o are în plus față de Rebecca, lășitate care o apropie de un alt personaj ibsenian, masculin și grandilocvent: bărbatul Norei, Thorwald Helmer, care, și el, avea groază de scandal (B. Litzmann).

Cu materialul acesta al unei analize neîndurate, căreia i se adaugă și satira «fetei răsărite» — care e Hedda — răsărită ca ambiții și veleități, Ibsen a creat o tragedie al cărei centru cred — împreună cu Emil Reich — e în sentimentul unei-

situațiuni intermediare din viața femeiei — sentiment adus pe scenă numai de Hebell în «Maria Magdalena», înainte de Ibsen cu «Hedda Gabler»: psihologia femeiei în drum spre maternitate.

Fata generalului Gabler, Hedda, într'o așteptare prelungită a viitorului ei șot, într'o zi, când răbdarea pare a nu mai fi de nici un folos — Eilert Lövborg, o minte strălucită, omul singur pentru care Hedda a simțit cândva dragostea desorganizându-se într'o viață deșuchiată și fără nici o perspectivă — Hedda Gabler se hotărăște să devie doamna Tesman. Acest Jørgen Tesman, șotul, docent universitar, specialist laborios și mediocrul la o catedră de istoria civilizațiilor, îi face cadru soției sale dintr'o întreagă lume mediocră, ca și el, lume în care fata generalului se înăbușe.

Aci stau lucrurile când, Eilert Lövborg pescuit de întâmplare și regenerat de prietenia dragăstoasă a unei femeiuși: Thea Elvsted, coboară din munți — unde sub stăruințele blânde ale Theei se regăsise și crease o operă de neîntrecută valoare — coboară în capitală — Cristiania — pe care vine s'o cucerească, cu geniul său reclădit.

În căsnicia lui Tesman, numai el, Jørgen, devenise șotul Heddei; ea nu reușise încă să-i devină soție, nici din punct de vedere social, nici sufletesc. Vestea revenirii în viața orașului, cu sorți de izbândă a lui Lövborg, peste nemulțumirile existenței sale mediocre, o face pe Hedda să-și ridice capul. În urmă, află și de Thea și de tot rolul pe care l-a jucat și îl joacă încă pe lângă regeneratul Eilert, care în lupta cu Tesman, dacă ar vrea, ar putea ieși învingător.

Și Hedda vede greșeala de a se fi căsătorit cu Tesman; încătușată, nemai știind cum să-și reîntoarcă pașii, se răsună pe toți cei din jurul său. E o încercare dăsnădăjduită de a se desrădăcina, fie chiar că totul se va nărui în jur, din lumea lui Tesman.

Dar rămâne un lucru cu neputință de înlăturat: copilul care va veni, copilul lui Tesman. Sentimentul îndeobște dulce pentru oricare altă femeie, sentimentul înainte-mergător maternității, pentru Hedda e un izvor de chin și de des-

gust. Pe el se desfășoară tragedia; pe el se aplică, în același timp cele mai geniale invențiuni ibseniene, în caracterizarea unui personaj. Toate vechile trăsături de caracter ale Heddei se grupează, se intensifică, ajungând până la o serie de gesturi rămase unice aproape: smulgerea părului Theei, de pildă.

Tema aparentă, succesiunea de fapte, în care se poate urmări tragedia interioară, e adăugată ca o cutie de rezonanță: e falsa maternitate a Theei pentru copilul spiritual al lui Lövborg.

Tragedia se roește în jurul unui copil numai conceput, care nu există, și căruia îi ține locul în tema aceasta mare a maternității, un manuscris. Acțiunea Heddei fiind pusă în mișcare de un sentiment, pe care l-am văzut, pentru înțelegerea lui, pentru nivelarea plaurilor pe cari se va desfășura conflictul, câteșpatru personagiile: Hedda, Tesman, Thea și Lövborg trebuiau puse pe aceeaș treaptă de intensitate de sentiment. Toți trebuiau legați prin dragostea unică și puternică a creațiunii, fizice sau intelectuale.

Astfel armonizate, pentru acțiune raporturile, procedeele oribile ale Heddei, au câmp liber.

Urând copilul ei nenăscut, ea urmărește distrugerea copilului Theei, căreia i se datorește opera lui Lövborg. Goana Heddei după manuscris, arderea lui, dobândește astfel aceeaș însemnătate și putere de emoțiune pentru spectatori, ca și pentru credincioșii de odinioară a unui cult, arderea pe rug a unei imagini imateriale. E o magie completă, pe care Ibsen a realizat-o printr'o neasemuită mânăuire a tehnice și a psihologiei personagiilor.

După distrugerea laturei interpretative a temei, arderea manuscrisului, firește, cauza inițială a conflictului tot n'a dispărut: copilul lui Tesman.

Completa desfășurare tragică se va împlini prin suprimarea și a acestei cauze, odată cu dispariția generatoarei conflictului, prin sinuciderea Heddei.

Teatrul nostru Național a reușit să interpreteze numai fragmentar piesa lui Ibsen. Au fost atât în montare cât și în joc depășiri de intenții inutile, după cum au fost adeseori goluri neatînse.

CRONICA MĂRUNTĂ

ARĂTAM nu odată, aici, nevoia unei organizări de temeinică răspândire a cărții și încă mai grabnica nevoie a unei publicații, care să urmărească de aproape toată producția editorială din țară. Impovărați de îmbulzeala altor tipărituri, n'am putut aminti la timp, aparițiunea așteptatului «Buletin al Cărții», după care se simte mișcându-se întreg aparatul unei iscusite gospodării pentru ușurarea de împrăștiere a cărților și revistelor. S'a întâmplat poate mai bine așa. De atunci «Buletinul Cărții» a ajuns la al șaselea număr, întreaga înfățișare s'a lămurit și cuvântul scris acolo a izbutit să aducă între librar, editor și cetitor un început de apropiere. Cu date statistice, cu însemnări mărunț scormonite în toate domeniile tiparului, publicația pare a limpezi un început de zăre în haotica confuzie în care se tipărea, se distribuia și se vindea o carte. Sunt începuturi ce vor însemna fără îndoială un moment hotărâtor chiar pentru cultura românească. Cuvântul nu e prea îndrăzneț. Până acum o carte aștepta să vie

cetitorul la ea. Nu era o marfă, — era un dar, al scriitorului și al editorului, după care se procopsea îndeobște librarul. S'ar putea număra câte edituri și-au sleit capitalurile, în cărți bune ce n'au pătruns totuș adânc, până la marea masă a cetitorilor. Dela uitata bibliotecă a bătrânului Șaraga din Iași, la Samitca dela Craiova, la Müller ori Graeve din Capitală, soarta editurilor a fost asemănătoare. A suferit nu a crengătură a negoțului românesc numai, ci însăș cultura. Fiindcă n'au știut să izbutească decât negustorii ce tipăreau cărți proaste, — unele adevărate delictive față de cultură — dar care erau răspândite de către foarte meșteri gospodari. «Centrala Cărții» se pare că va pune capăt acestor stări de lucruri; iar «Buletinul Cărții» va întovărăși și ușura noua îndrumare a comerțului de tipărituri. A fost fără îndoială fericit gândul de a nu alcătui un simplu Monitor bibliografic, cercetat numai de specialiștii breslei. Așa cum e înfăptuit Buletinul Cărții, își cucerește cetitori nu numai printre toți acei cari trăesc din și în mar-

ginea tiparului, dar și printre marele public, consumator pasiv.

De aici noi vedem deschizându-se drum mai ispititor pentru scriitorul român. Lămurindu-se puțințele comerciale ale întreprinderilor de tipar, se va croi o soartă mai bună și celui mai neglijat factor în înfăptuirea unei cărți: autorul. O carte vândută bine va decide editorul să plătească mai scump decât 4—5.000 lei o ediție de cinci mii de exemplare. O carte vândută bine, va însemna astfel pentru scriitor și puțința materială de a scrie o a doua. Căci atâta timp cât rodul muncii de un an va fi plătit cu echivalentul salariului unui ajutor de contabil pe o lună, nu vom număra decât scriitori sleiți de truda altor meserii, scriitori epuizați după două ori trei volume, cum a înscris, în afară de rari excepții, aproape întreaga literatură românească de până acum.

CHIAR dela numărul prim al revistei italiene «Delta», tipărită la Fiume, se lămurește străduința de a înfirița o legătură culturală cu literaturile naționale ale țărilor învecinate. În a sa «Promesse», Delta făgăduiește că va încerca să ajute la o mai mare cunoaștere reciprocă a literaturilor moderne. E încântător principiul acestei reciprocități, ce-și avea până acum o platonică afirmare numai în dezideratele dreptului internațional și în complicatele relațiuni între guverne. Principiul reciprocității culturale ar însemna pentru cunoașterea națiilor între ele, pentru cimentarea prieteniiilor indisolubile, mai mult decât toate tratatele și dibăciile diplomatice. Literatura natală e reprezentată în revista fiumeză prin două poezii inedite ale lui Mario Angheben: «Il supplizio di Tantalò» și «San Iacopo». Paulo Buzzi împletește terține de o severitate clasică în care străbat fire subțiri, de mătasă ultramodernă. Într'un studiu condensat, Augusto Monti aduce câteva noi considerațiuni asupra literaturii clasice și vieții italiene. Ceeace încântă mai ales din primul număr, e marea dragoste ce s'a arătat lui Petöfi, poetul național al Ungariei. Aproape jumătatea revistei îi e închinată. Jenö Răcosi scrie un studiu. Se traduc cu frăgezime de original: La puszta d'inverno, L'Alföld, Luce, Le novole. Din poetul modern al Ungariei, Mihai Babits e tălmăcită o consolatie mistică: Salmo per voce di adulto. Viața culturală a Ungariei e înfățișată astfel în toate laturile ei.

Despre România nu se amintește cum remarcăm de altfel și în altă parte, nici cât despre cenușereasa ce-și așteaptă undeva, după ușă, făt frumosul cu condurul minunat.

S'A făcut vâlvă neobișnuită în jurul romanului francez «Le diable au corps», înainte încă de a fi apărut în vitrina librăriei. Pentru moravurile editoriale din Parisul de după războiu, lucrul n'ar părea prea nou. Marele meșter al reclamei Pierre Benoit, dacă nu a isbutit cu talentul său de a treia mână să creeze o școală literară, a pus în schimb temelia unei arte noi; lansarea unei cărți. De astă dată e vorba însă de un caz singular. Autorul romanului, Raymond Radiguet e un băiețandru care împlinește de acum înainte douăzeci de ani — iar cartea a fost scrisă acum trei

ani, când abia părasea băncile școlii. E un roman de dragoste, simplu, idilic, și totuși adâncit în destul în tainele de suflet pentru scurta experiență de viață a unui copilandru. Am cetit cărțuia; e o lectură agreabilă, fără nimic prea strălucitor, dacă la fiecă filă întoarsă n'ar obseda tinerețea scriitorului și acea precocitate aproape monstruoasă. E acolo povestită cu o tinerească frăgezime, dragostea unei femei de nouăsprezece ani pentru un copil de șaptesprezece, obscură dramă sentimentală în care fata de nouăsprezece ani trebuie să renunțe la iubire, fiindcă e... prea bătrână.

A fost un prilej să se amintească prodigiile literare: Pascal, Voltaire. Au mișunat paginile publicațiilor franceze, de cronica întâmplărilor identice. A fost desgroapată și amintirea celui «copil sublim», din secolul XVII, Apollon Beauchasteau, care la nouă ani era socotit printre cei mai faimoși poeți ai timpului. Pruncul minunat era primit la Curte, de Regină, de Mazarin, de cancelarul Séguier, ca un trimis miraculos al Dumnezeuului Franței, ce avea să răscolească din rărunchi toată poezia lui Villon. Când împlinea doisprezece ani, i se tipărea într'un in quarto cu estampe și majuscule înflorite, de către editorii Charles de Cercy și Guillaume de Luynes: «Le Lyre du jeune Apollon ou la Muse naissante du petit de Beauchasteau». Cetite astăzi, cele o sută de sonete și epigrame, nu apar nici mai bune, nici mai rele, decât altele mii, contemporane. Ce a rămas din acest copil prodigios? După doi ani, trecea canalul în Anglia în tovarășia unui monah cu reputație proastă, un oarecare Cromwel, nici pe departe înemurit cu eroul istoric. De acolo, pornesc amândoi în Persia, unde li se pierde urma, și de unde nimic nu s'a mai auzit despre tânărul Apollon, până în zilele noastre. Cam acest «nimic» este de obicei, în afară de rari excepții, destinul tuturor precocilor, care încep prin a fi copii maturizați prea timpuriu, iar maturitatea pe urmă, îi găsește tot copii.

DOUĂ cărțile au apărut până acum din colecțiunea «Oamenii celebri» îngrijită de d-l Marin Simionescu-Râmnicăneanu, în editura «Cultura Națională». Cea dintâiu, a d-lui Davidescu, zugrăvește viața și opera lui Renan; cea de a doua, a d-lui Octav Onicescu, începuturile renașterii științifice, al cărei drum l-a deschis, ca toate drumurile noi, cu prețul persecuțiilor și intermitenței, și «Galileo Galilei». Colecțiunea mai anunță pentru apropiată aparițiune: Giordano Bruno, Cervantes, Savonarola, Beethoven, Mozart. Se umple așa un gol simțit de mult, și cele dintâi două cărțuia tipărite, îndreptătesc credința că această prea folositoare bibliotecă nu se va mărgini ca altele, de efitină enciclopedie, la paștișe ori traduceri deadreptul a monografiilor străine. D-l Davidescu a izbutit să prezinte cetitorului un Renan viu, cu neastâmpărul inteligenței neobosit, cu melancolica nesigurantă a credințelor zdruncinate de toate nestatorniciile. Scrisul limpede, acid, poate prea îmbâcsit de neologisme ce-și au echivalentul în curat graiu românesc, face lectura accesibilă publicului tânăr pentru care s'a tipărit colecțiunea, iar dragostea ce străbate cartea va însemna, fără îndoială, pentru mulți lectori un îndemn, o prefață a cercetării mai apropiate și mai migăloase a operei lui Renan.

Galilei al d-lui Onicescu, palpită de o altă viață. Aici tragedia nu mai e interioară, desfășurată și cu desnodământul în ascunzișuri sufletești, cum s'a întâmplat în Renan. Aici e un fanatism dărz în luptă cu alt fanatism. Ciocnirea e în afară, ispășirea e în carceră. Galilei e unul abia, dintre martirii renașterii științifice, dărâmată ai filozofiei scolastice și umaniste. Și fără îndoială a fost fericit gândul autorului, de a situa personalitatea, viața și doctrinele lui Galilei, în toată mișunarea de vieți și de doctrine contemporane. Astfel omul nu e izolat; umăr la umăr se simte împingând porțile necunoscutului, alături de Giordano Bruno, de Copernic, de Groțius, de Bacon, de Descartes, de Newton, de Spinoza, de toți acei cari au înscris în istoria omenirii pagina unică a unei Renașteri, fără pereche decât odată poate la o mie de ani, în desfășurarea veacurilor.

EUROPENIZAREA e visul de aur al oricărui popor din sud-estul continentului. Mai totdeauna tendința aceasta, nobilă în fond, ia forma ridiculă a imitației slave: cu cât formele civilizației apusene sunt mai rafinate, cu atât sunt mai lacom dorite de primitivismul nostru stângaciu. Și în acest sens, stokholmezii lui Strindberg nu aspirau la subțirimea spiritului parizian mai puțin decât cetățenii Balcanului. Marele dramaturg nordic a satirizat fără milă această tendință a conaționalilor săi, iar, în piesa «Eroii», primitivă pretutindeni cu scandal bulgăresc, Bernard Shaw n'a fost mai cruțător față de vecinii noștri dela sud.

Dar pe lângă această formă a imitației, europenizarea mai are un aspect, specific popoarelor dunărene: acela de-a arăta Europei, cu orice preț, că prin creațiile lor, și aceste popoare sunt vrednice de prestigiul culturii continentale. Și aici, de obicei, năzuința întrece cu mult puțința. Cum atenția Occidentului întârzie cu recunoașterea; sud-orientalii, nerăbdători, au născocit vicleimul propagandei. E înduioșetor uneori câtă avere cheltuște Ungaria, iar acum în urmă Bulgaria, ca să-și promoveze neapărat originalitățile naționale în sânul Europei. Dacă propaganda în felul acesta atrage unele avantagii politice, nu e mai puțin adevărat că ele sunt întemeiate pe lucruri vagi, de multe ori false.

Fără să fim împotriva unei propagande inteligente și cinstite, credem că adevărata europenizare este aceea a creațiilor culturale, fie științifice, fie artistice, fie filozofice, care se impun prin sine. Cu literatura pe care au creat-o, nordicii peninsulari n'au avut nevoie de cheltueli costisitoare pentru a intra glorioși în conștiința Europei. Și în ce privește știința românească, n'avem să ne plângem. Nume ca ale d-rilor Babeș, G. Marinescu, I. Cantacuzino sunt cunoscute oriunde se învață medicina. Numele d-lui N. Iorga, actualmente profesor la Sorbonna, e cunoscut oriunde se învață istoria. D-l Emil Racoviță a întemeiat la Paris o nouă ramură științifică: biospeologia. Iar, după războiul, d-l Vasile Pârvan, secretarul Academiei internaționale din Bruxelles, înaintează cu pași siguri în areopagul savanților europeni. «Lamura» semnală mai deunăzi studiul pe care marea revistă italiană «Ausonia» îl închina arheologului român. Iar acum ne cade sub ochi o fascicolă din Analele Academiei de științe din Viena în care profesorul Adolf Wilhelm, cea mai

de seamă autoritate actuală în epigrafia greacă, se ocupă de inscripțiile grecești publicate de d-l V. Pârvan în studiile sale asupra «Gerusiei din Calatès» și «cetății Istria». În largă comunicare pe care i-o consacră, învățatul vienez are cuvinte calde «de recunoaștere a competenței savantului român», cum zice dânsul. Nu fără mândrie, le reamarcăm și noi, semnaland încăodată calea cea sigură a europenizării spiritului românesc.

IN cea dintâiu fascicolă dintr'al treilea an al revistei «L'Europe Orientale», tipărită de institutul cu acelaș nume din Roma, sunt cercetate și lămurite începuturile noastre istorice cu o dragoste de frate ce ne regăsește. «La Dacia e Roma», se intitulează studiul d-lui Angelo Pernice, viu și neimpovărat de obositoare erudiție. Discuția e de altfel limpezită mult mai îndestulător acum pentru toată lumea, decât se afla atunci când Xenopol ținea piept cu tinerească dârjenie, dar cu armătura științifică șubred susținută, teoriilor răsleriene. În acelaș număr Vsevolod Scebedev arată drumul străbătut până acum și făgăduelile de mâine ale unei literaturi puțin cunoscute, aceea a rutenilor albi. Sunt poeți, gânditori și publicații, din jurul Vilnei, târgurilor Kovno și Minsk, o literatură cu rădăcini în cântările și poezia poporului, și ruptă cu tot dinadinsul de aceea a Rusiei mari, de care și prin graiu și prin destin istoric se deosebește. Scriitorul Ianca Kupala pare a fi de mărimea acelor ce pot sta fără șfială alături cu poeții aleși ai tuturor națiilor, și nu mai pre jos ar fi Iassakar-Biadula, Ales Garun, Iakub Kolos-Taras. Are această literatură și accente revoluționare câte odată, împotriva conlocuitorilor ruși și poloni — mai cu seamă după 1880, când a început o renaștere a rutenilor albi, ce nu și-au dat încă măsura puterilor în cultura europeană.

Numeroase cronici urmăresc de aproape politica, stările economice și culturale, tipăriturile și toate evenimentele mai însemnate din Europa orientală. Fascicolele adunate la oaltă, completate cu publicațiile institutului între care se numără și o «Le Origini della civiltà romana», alcătuiesc nelipsite dosare pentru cercetătorii de acum, și pentru acei de mai târziu, ai stărilor din acest orient al continentului, frământat de toate neastâmpărările și ascunzând puțințele tuturor isbucnirilor neașteptate.

MODEST se intitulează volumul de cercetări critice al d-lui Octav Botez: «Pe marginea cărților» (ed. Viața Românească, Iași). Și tot modest cuvântul înainte, previne lectorul, că nu va găsi mai departe, deschizând cartea, decât câteva «note și observații» destinate «cel puțin unei categorii de cetitori și, cu deosebire, a tinerimii studioase».

După aceste recomandări de o stranie singularitate, într'o vreme când fiecare broșurică e tipărită pentru epuizarea cel puțin a unei probleme, ați ghicit că volumul d-lui Octav Botez își depășește cu mult de tot făgăduelile.

Nu e o judecare a operelor și a scriitorilor, ci e mai cu seamă lămurirea sufletului personal al autorului, așa cum se întrezărește în dosul operei. Însemnările pe marginea volumelor d-lui C. Hogaș, ori ale d-lor Mihail Sadoveanu, Topârceanu, Liviu Rebreanu, Mihail Codreanu, I. I. Mironescu, des-

prind cu încetul din plumbul literelor un om și o atitudine sufletească. Sunt acolo cu deosebire câteva pagini unde scrisul lui Calistrat Hogaș, plin de sevă, masiv și de o păgână confundare cu natura, e cercetat cu o dragoste și o înțelegere ce va sluji poate la mai adâncă iubire a acestui scriitor, din neamul rar al acelor ce supraviețuiesc schimbătoarelor mode literare.

Aproape întreaga a doua jumătate a volumului e închinată câtorva scriitori străini, dintre cei mai reprezentativi ai unei epoci: Ibsen, Vigny, Romain Rolland, Remy de Gourmont, Tagore, și celui cugetător cu spiritul ascuțit și tandru: Joubert, care între Chamfort, Rivarol și Rocheaufoucault își are un loc aparte, singuratic, în gândirea franceză condensată în spirituale axiome.

NU ne-ar fi ispitit de bună seamă lectura cărții de strictă specialitate medicală: «La Vision extra-retinienne et le sens paraoptique», apărută în editura «Nouvelle Revue Française», dacă n'am fi știut că autorul, dr. Louis Farigoule, e numele de fiecare zi al celui ce semnează în literatură cu pseudonimul Jules Romain, unul din întemeietorii unanimismului. Curiozitatea s'a întâmplat să fie cu prisosință răsplătită. D-rul Farigoul — Jules Romain, dacă voți — a dovedit cu experiențe de 150 ore, controlate de Anatole France, Henri Bergson, Leon Brunschvigg, că orbii pot vedea fără ochi. La 19 Septembrie 1918, un orb de războiu, identifică înaintea d-rului Farigoule, cifra patru, scrisă cu negru pe un chassis acoperit cu sticlă. A doua zi, alt orb de războiu, vede pe rând cifrele: 7, 8, 2. După alte câteva zile orbii recunosc literele majuscule, și pot descrie fără să pipăie obiecte deosebite, ca de o pildă o pipă arabă cu încrustații de aramă. Experiențele au continuat cu alți pacienți, și rezultatele au dovedit întotdeauna că se poate vedea fără ochi de la distanță, și fără intervenția simțului tactil.

O teorie a născut, firește — și iată cum Jules Romain — Dr. Farigoule, în loc de născocirea unui roman, prezintă lectorului o carte cel puțin tot atât de senzațională cât acele ce i-au urzit gloria literară; carte prin care demonstrează că se

poate vedea cu... pielea. E vorba despre funcțiunea acelor organe microscopice, de mărirea unei celule, descrise încă de mult de Ranvier sub numele de ménisques și de celule sensoriale, și numite de Romain-Farigoule, ocelles. Aceste organe microscopice ale pielei ar avea funcțiuni extravizuale, ar fi organele simțului paraoptic; — pielea noastră ar fi presărată de capete de nervi sfârșite în retine microscopice (66 milionimi de milimetri) acoperite fiecare de un ménisque care formează o lentilă. Ne-am apropiat de aceasta poate de acele nevertebrate, râma, unii gândaci și unele moluște, cari lipsite de ochi au totuș drept organe vizuale un tegument.

Va rămâne, după părerea d-rului Farigoule-Romain, numai să se facă în viitor educația orbilor, pentru a învăța să vadă cu pielea.... E ușor și greu totodată. Ușor, fiindcă dacă orbii au învățat cu ajutorul bastonului să se conducă în cele mai complicate labirinturi de străzi, sau să cetească cu vârful degetelor cărțile scrise anume pentru ei, vor putea învăța desigur și să vadă cu ochii microscopici și suplimentari pe care i-a lăsat natura. Va fi greu totuș, spune Jules Romain, fiindcă orbii, în virtutea obiceiurilor normale sunt deprinși să concentreze involuntar efortul de atențiune într'un fel de «proecție a encefalului». Or, e vorba tocmai de a delocaliza acest efort encefalic, pentru a-l îndrepta către oricare altă parte a corpului, lăsată cu pielea desvelită. Va fi o sforțare de atențiune, cu care nu suntem deprinși. Aici d-rul Farigoule scrie câteva reflecții, în care apare fără voie Jules Romain: «Omul de azi, așa cum l-a format civilizația și metodele noastre mentale, nu are nici obiceiul nici măcar idee de ceeace e atențiunea. Ne atribuim facultăți rare de atențiune, fiindcă ne vedem în stare să cetim fără abatere, un memoriu de fizică de o sută de pagini. Nu ne dăm seamă că aceste o sută de pagini sunt în realitate o succesiune rapidă de fapte, de imagini, de perspective fără încetare înoite. Dar despre atențiunea într'adevăr fixă, care se acapătă îndărătnic de un obiect nemișcat, n'avem nici cea mai mică idee. Cutare filozof adânc, cutare matematic, nu e decât un copil în această privință. Și asceții din toate timpurile, dela fahirii Indiei până la anumiți empirici de astăzi, vor avea de învățat multe pe gânditorii noștri cei mai adânci».

Numărul viitor al „Gândirei“ va apărea la 5 Maiu, ilustrat în întregime cu reproduceri din expoziția Pallady

SEZĂTORILE ȘI CONFERINȚELE CERCULUI

GÂNDIREA

Pentru a înfrîpa o mai strînsă legătură între scriitori și publicul cititor, revista noastră a organizat un ciclu de sezători și conferințe în treizeci și două orașe din întreaga țară. Ne-am gândit mai ales la orașele de provincie îndepărtate, fiindcă pe eșd în capitală în fiecare săptămână înregistrăm cel puțin șapte-opt sezători, conferințe, cursuri de Universitate liberă și lecturi, provincia a fost lăsată în vădută părăsire, avînd drept cea mai prețioasă des-fătare artistică turneurile trupelor de opere și reviste.

Vor da sprijinul lor scriitorii: Mihail Sadoveanu, Ion Agărbiceanu, Nichifor Crainic, Gh. Topârceanu, Ion Miulescu, Lucian Blaga, Demostrené Botez, Adrian Maniu, Ion Pillat, Leon Donici, Al. Busuioceanu, Al. O. Teodoreanu, Ionel Teodoreanu, Ion Maria Sadoveanu, G. Tutoveanu, Gib. I. Mihăescu, Vintilă Rusu Șirianu, A. Pop Marțian, Nicolae Cibin, Cezar Petrescu, etc.

Pentru a lărgi cadrul acestor sezători peste un program strict literar, am crezut de cuviință a ne adresa și cătorva dintre cei mai de frunte profesori și publiciști, care vor încadra pe rînd toate preocupările culturale ale vremii în uăbe-o conferință rostită în fiecare oraș.

Conferințele vor fi rostito de d-nii: Nicolae Iorga, C. Rădulescu-Motru, Ion Petrovici, Istrate Mi-cescu, D. Gusti, G. Murnu, G. G. Antonescu, Dan Rădulescu, Dr. Ștefan Bogdan, I. Rădulescu-Pogoncanu, Profesori Universitari, și d-nii: Pamfil Șeicaru, Al. Busuioceanu, Dem. Teodorescu, Cezar Petrescu, etc.

Astrei alezute, sezătorile GÂNDIRII vor începea, nădărdum, începutul gîndirii românești în acțiune.

Du afiș special va anunța în fiecare oraș data sezătorii, sala și programul.

Prima sezătoare a avut loc Marți 20 Martie, la Ploeghi, cu concurența D-ilor Nicolae Iorga, Nichifor Crainic, Ion Pillat, Ion Maria Sadoveanu, Ion Miulescu, Eugen Titeanu, Pamfil Șeicaru, Cezar Petrescu, și D-na Paula Don, Soprano de Operă.

Vor urma îndată după Pașii sezători și conferințe în orașele: Brăila, Galați, Iași, Bărdad, Focșani, Cernăuți, Huși, Botogani, Drohoia, Roman, Bacău, Piatra-N., Chișinău, unde au y fost reșitate sălile pentru prima serie. Pentru orașele din Muntenia, Oltenia, Ardeal și Banat, itinerariul va fi anunțat la timp în gazetele din capitală și locale.

Făcem apel la toți cititorii și prietenii noștri, pentru popularizarea acestor începuturi de prop-agandă culturală.

CULTURA NAȚIONALĂ

SOC. ANONIMĂ

CAPITAL SO...

SEDIUL C...

BUCURE...

STRADA PAR...

TELEFON No.

ADRESA TELEGRAFICĂ CULTROMA

CĂRȚI NOI APARUTE

V. PĂRVAN:
INCEPUTURILE VIETII
ROMANE LA GVRILE
DVNARII

G. OPRESCU:
ARTA ȚĂRANEASCA LA
ROMANI

CHR. D. STĂICOVICI
ȘI P. ICONOMU:
STATISTICA ANUALĂ A
ROMÂNIEI

RADU D. ROSETTI:
DINCOLO DE HOTARE

I. PILLAT:
PE ARGES IN SUS

V. MOSCOVICI:
FĂNTÂNILE LUMINII

W. SHAKESPEARE:
HAMLET

W. SHAKESPEARE:
MACBETH

TEODORESCU-
KIRILEANU:
POVEȘTI BASARABENE

N. IORGA:
DOCTRINA
NAȚIONALISTĂ

AL. MARGHILOMAN:
DOCTRINA
CONSERVATOARE

I. G. DUCA:
DOCTRINA LIBERALĂ

DE VANZARE LA TOATE LIBRĂRIILE DIN ȚARA

ATELIERELE DE TIPOGRAFIE / LITOGRAFIE / LEGĂTORIE
CALEA ȘERBAN-VODĂ No. 143 BUCUREȘTI / CALEA ȘERBAN-VODĂ No. 143
TELEFON 24/82 TELEFON 24/82

EXEMPLARUL 12 LEI